

The Project Gutenberg eBook of Elias Lönnrotin nuoruuden ajoilta Laukon kartanossa, by Emil Fredrik Nervander

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Elias Lönnrotin nuoruuden ajoilta Laukon kartanossa

Author: Emil Fredrik Nervander

Release date: February 25, 2014 [EBook #45000]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK ELIAS LÖNNROTIN NUORUUDEN AJOILTA LAUKON KARTANOSSA ***

E-text prepared by Tapio Riikonen

ELIAS LÖNNROTIN NUORUUDEN AJOILTA LAUKON KARTANOSSA

Muistoja kokoillut
Emil Nervander

Otava, Helsinki
1893.

Tulevaisuus on vielä halukkaammin kuin nykyaika hakeva jokaista muistoa siitä miehestä, joka aina on pidettävä Suomen kirjallisuuden perustajana.

J. V. Snellman. (Saimassa v. 1845).

ESIPUHE.

*Ensiksi pyydän saada lausua nöyrimmät kiitokseni herra varatuomari **Adolf Törngrenille** ei ainoastaan niistä Elias Lönnrotin kirjeistä, jotka tässä kirjasessa julaistaan, ja jotka hän suosiollisesti on antanut minun käytettäväkseni, vaan myös niistä monista muistiinpanoista, jotka herra Törngren minun pyynnöstäni hyväntahtoisesti on tehnyt ja jotka sisältävät perhetraditsiooneja ja hänen omat muistonsa Lönnrotin olosta arkiateri Törngren vainajan perheessä Laukossa, siis kaikesta siitä, joka tekee tämän kirjasen arvokkaaksi ja hauskaksi. Näitä*

vilkkaita muistiinpanoja olen lukijan eduksi niin tarkkaan käyttänyt, etten ole katsonut voivani, niinkuin ensin aioin, pyytää saada omistaa herra Adolf Törngrenille tätä teosta, olisinhan siten omistanut hänelle hänen oman työnsä, sillä minun tehtävänäni ei ole ollut muu kuin hyvien ainesten järjestäminen ja muutamien historiallisten tosiseikkojen lisääminen.

Mitä Lönnrotin kirjeisiin tulee, on suomennoksessakin jonkun verran noudatettu alkuperäistä lauserakennusta. Lönnrothan oli suomalainen, joka vaivaloisesti oli oppinut ruotsia. Hänen yksinkertainen, hyväntahtoinen ja luonteenomainen kirjoitustapansa on alkuperäisessä muodossaan rakkain hänen kansalaisilleen. Jos lukija jonkun kerran hymyilee hänen yksinkertaisia kirjeitään lukiessaan, on tämä hymy hyvää ja sydäntä lämmittävää. Nojautuen J.V. Snellmanin sanoihin, joita olen mottona käyttänyt, olen luullut, että vähäpätöisemmätkin muistot, kun ne Lönnrotia koskevat, arvelematta ovat tulevaisuudelle säästettävät. Sentähden olenkin kokonaisuudessaan julaissut ne tutunomaiset kirjeet, jotka hän kirjoitti rakkaalle Törngrenin perheelle Laukkoon. Ainoastaan kirjeestä 14 p:ltä toukokuuta 1845 on eräs kohta jätetty pois, jonka mahdollisesti joku lukija, joka ei täysin tunne Lönnrotin hyvää sydäntä, olisi voinut väärin käsittää.

*Lönnrotin muotokuvasta, joka seuraa tekstiä, puhutaan sivulla 9. Toiset muotokuvat on tehty Haapaniemen talossa olevien, Törngrenin perheen omistamien ja minulle hyväntahtoisesti lainattujen öljymaalauksen jälkeen, jotka J.E. Lindh oli valmistanut luultavasti 1830-luvun alkupuolella. — Ainoastaan Kaarlo Vilho Törngrenin kuva on tehty daguerrotypin mukaan, jonka leskirouva **Nanny Törngren** hyväntahtoisesti on antanut minun käytettäväkseni. — Laukon vanhan rakennuksen on taiteilija Väinö Blomstedt piirustanut kesällä 1892 otetun valokuvan mukaan.*

Mitä karjalaisiin häärunoihin tulee (katso sivu 41) on mainittava, että Lönnrot itse vuorotellen käytti sanoja Kaase ja Kaaso.

E. Nervander.

Keskellä Lounais-Suomea, hiljaisessa rauhallisessa seudussa Vesilahden pitäjässä ja kaukana tavallisista kulkureiteistä on iso Laukon kartano, **Kurjen** suvun entinen sukukartano, joka vasta vuonna 1817 joutui vieraisiin käsiin. Ja vanha Laukko joutui hyviin helliin käsiin. Sen osti näet kunnan mies, **Juhana Agapetus Törngren**, joka oli tunnettu taitavaksi kirurgiksi ja siihen aikaan juuri nimitetty professoriksi Suomen silloin vielä Turussa olevaan yliopistoon.

Törngren oli lähtenyt vähäisestä köyhästä kodista — hänen isänsä oli ollut majoittajana Uudenmaan rykmentin jalkaväessä — ja hän oli itse 1789 vuoden sodassa kuulunut armeijaan palvelen välskärinä sairashuoneissa. Hän tuli 23:n vuoden iässä pataljoonan lääkäriksi ja samana vuonna ylioppilaaksi. Sittemmin edistyi tunnollinen, lahjakas ja ahkera lääkäri nopeasti; hän ylennettiin v. 1826 aatelissäätyyn, ja kun lääkintöhallitus perustettiin Suomeen, määrättiin Törngren v. 1829 sen ensimmäiseksi virkaa tekeväksi kenraalitrehtööriksi.

Jouduttuaan kuudenkymmenen vuoden ikään, ja koottuaan omaisuuden, joka hänen jälellä olevan pitkän ikänsä kuluessa melkoisesti suureni, otti hän vuonna 1833 eron sekä professorinvirastaan että lääkintöhallituksen virkaa tekevän kenraalitrehtöörin toimesta ja asettui asumaan rakkaaseen Laukon kartanoonsa.

Törngren oli 38 vuoden iässä mennyt naimisiin **Eeva Agata Helsingbergin** kanssa, joka oli Letalan kirkkoherran, rovasti Juhana Helsingbergin ja tämän ensimmäisen vaimon Eeva Margareta Idmanin tytär. Rouva Törngren oli noin 11 vuotta nuorempi puolisoaan, joka v. 1810 heidän naimisiin mennessään, vielä oli Uudenmaan rakuunain rykmentinlääkäriä, mutta jolla kuitenkin jo oli jalansijaa Turun akatemiassa, hän kun näet oli lääketieteen apuopettaja ja anatomian prosektori. V. 1811 tuli hän kaupunginlääkäriksi Turkuun ja sai seuraavana vuonna professorin arvonimen.

Provasti Helsingberg oli nuorempana ollut tykkiväen rykmentin saarnaajana Suomessa. Kuningas Kustaa III:n erityisestä suosiosta sai hän myöhemmin kirkkoherrakunnan. Hän näyttää olleen yhtä arvossa pidetty kuin ansiokas mies, ja kirjoittelikin jonkun verran hengellisellä alalla käyttäen sekä ruotsin että suomen kieltä. Hän kuoli v. 1812.

Rouva Törngren, joka jo lapsuudesta saakka oli oppinut hoitamaan taloutta maalla, oli kaikin puolin käytännöllinen emäntä Törngrenin patriarkkaalisessa kodissa. Kokoneen isännän älykäs, tyyni katse ohjasi kyllä taloa kokonaisuudessaan, mutta kodin keskuudessa hallitsi hänen vaimonsa itsevaltiaasti noudattamatta kenenkään muun tahtoa kuin miehensä, jonka pienimmätkin toivomukset hän vastustamatta täytti. Ankaraa järjestystä hän ylläpiti talossaan, ja onneton se, joka vastusti hänen määräyksiään.

Hänen monia hyviä puoliansa oli myös se, että hän inhosi panettelemista, mutta reipas rouva kuuluu olleen hyvin valmis lausumaan totuuden ihmisille vasten silmiä ollenkaan henkilöön katsomatta — arkkipiispa ja maalauskappalainen, maaherra ja nimismies, miljoonan omistaja ja kerjäläinen saivat tarpeen vaatiessa samalla mitalla, ja koska Laukon emäntä luonnoltaan oli antelias, oli hänen mittansa tavallisesti hyvinkin täysi.

Yksi rauhoitettu alue oli kuitenkin, johon hän ei ankaraa arvosteluaan ulottanut. Hän tunsu nimittäin erinomaista hellyyttä v. 1808 ja 1809:n sotilaita kohtaan. Moni tämän sodan urhoista, joista usea oli hyvinkin omituinen, seurusteli Törngrenin talossa, mutta kaikki olivat ankaran rouvan silmissä moitteettomia. Jos joku rohkeni pienimmälläkään viittauksella kajota näiden

sotilaiden omituisuuksiin tai heikkouksiin, sai hän talon emännältä semmoiset nuhteet, ettei toista kertaa enää yrittänytään.

Rouva Törngreniä kuvataan sen ohessa erittäin vieraanvaraiseksi, peräti lämminsydämiseksi, uskolliseksi ja oikeutta rakastavaksi naiseksi. Kirjallisuutta oli hän jo luultavasti isänsä kodissa oppinut arvossa pitämään, ja mielellään kokosi hän nuorisoa ympärilleen. Hänellä kuuluu olleen erityinen taito nuorten kanssa ollessaan antaa kunkin lahjojen ja taipumusten tulla käytäntöön; usein osasi hän herättää heissä harrastuksia aluksi vastoin heidän omaa tahtoaan.

Tähän kunnon, patriarkkaaliseen kotiin, muistorikkaaseen Laukon kartanoon, johon kansanlaulu Elina Kurjen synkistä murhasta vielä oli liittynyt, ohjasi kaitselmus **Elias Lönnrotin** ensimmäiset askeleet, kun hän juuri kaksikymmentä vuotisenä oli ylioppilaaksi tullut.

Kertomus Elias Lönnrotin köyhästä kodista, vastustamattomasta tiedonhalusta, joka jo poikana sai hänet lähtemään ulos maailmaan, on jokaiselle suomalaiselle tuttu. Vähemmän tunnettua lienee, että hän kouluaikanaan, jolloin hän sai kärsiä niin monenlaista puutetta, oli niin köyhä, ettei hänellä erään entisen koulutoverin^[1] kertomuksen mukaan ollut ainoatakaan koulukirjaa, vaan että hänen läksyjen oppimista varten täytyi lainata toverien kirjoja. Näitä hän ei kuitenkaan voinut saada muulloin kuin toverien ruoka-aikoina. Sentähden oli hyvin tavallista, että Lönnrot toisten koulupoikain aamiaista tai päivällistä syödessä istui toisen tai toisen toverin etehisessä tai portailla pihassa uutterasti lukien läksyjään.

Siihen aikaan, kun Lönnrot oli tilaisuudessa käydä Turun lukiota, hankki hän itselleen pienen rahanansion olemalla niin sanottuna "kansakuntapoikana", jonka toimiin kuuluivat kaikenlaiset vahtimestarin tehtävät "kansakunnan" asioissa, niinkuin ylioppilaskuntia siihen aikaan nimitettiin. Minkä "kansakunnan" vahtimestarina nuori Lönnrot täten toimi, ei ole mainittu; tiedetään vaan, ettei se ollut uusmaalaisen, jonkatähden myös tapahtui, että kun Lönnrot suoritettuaan ylioppilastutkinnon syksyllä 1822, pyysi päästä viimemainitun "kansakunnan" jäseneksi, vastusti eräs vanhempi pedantillinen uusmaalainen jumaluusopin ylioppilas tätä hänen pyyntöänsä arvellen, että kansakunnalle olisi alentavaista ottaa jäsenekseen henkilö, joka oli juossut toisen kansakunnan asioita. Kokousta, jossa tästä tärkeästä asiasta keskusteltiin, johti kansakunnan inspehtori, joka sillä kertaa ei ollut kukaan muu kuin Laukon herra, professori Törngren. Tämä huomautti vastaukseksi pedantin muistutukseen, kuinka vähän arvokkaita ne toimet olivat olleet, joita apostolit aikoinaan harjoittivat, apostolit, jotka kuitenkin menivät ulos maailmaan valon oppia saarnaamaan, ja onnistuikin inspehtorin yleisen naurun vallitessa tukehduttaa vastustus kapaloissaan. Äsken mainittu kertoja, joka on tämänkin jutun kertonut Törngrenin nuorimmalle pojalle, oli silloin lisännyt; "isäukkos ei silloin voinut aavistaa, että Lönnrotistakin oli tuleva apostoli, joka Runebergin kanssa on pelastanut ja koossapitänyt Suomen kansan!"

Tämä oli ensimmäisen kerran kun Törngren oli tilaisuudessa auttaa nuorta Lönnrotia. Pian sai hän uutta aihetta siihen, sillä kohta senjälkeen kääntyi Lönnrot inspehtorinsa puoleen pyytäen tätä hyväntahtoisesti hankkimaan hänelle kotiopettajan paikkaa, siten tehdäkseen täydellisesti varattomalle ylioppilaalle mahdolliseksi jatkaa akateemillisia lukujaan.

Tämän pyynnön täyttäminen kävi Törngrenille hyvin vaikeaksi, koska siihen aikaan maassamme ylioppilastutkinnossa saavutettuun äänilukuun pantiin suuri arvo ja Lönnrotin arvolauseet eivät suinkaan olleet loistavia, sillä hänen sitkeä ahkeruutensaakaan ei ollut kyennyt voittamaan kaikkia niitä vaikeuksia, jotka omien koulukirjojen puute ja ruotsinkielisten oppilaitosten suomenkieliselle pojalle outo kieli olivat synnyttäneet.

Silloin saattoi sama kaitselmus, joka niin nähtävästi ohjasi Lönnrotin askelia elämän läpi, nuorukaisen avuksi vielä turvattomamman olennon kuin hän itse, pienen, laiminlyödyn poika raukan, joka elämäänsä herätessään ei ollut saanut muuta nimeä kuin **Kaarlo Vilho**. Tämä oli hallituskonseljin entisen jäsenen pankintirehtöri Kaarlo Juhana Idestamin luonnollinen poika. Idestamin nimi oli, ennenkuin hän ylennettiin aatelissäättyyn, Idman, joka niinkuin jo mainittiin myös oli ollut rouva Törngrenin äidin, rovasti Helsingbergin vaimon oma nimi.

Kun Idestam kuoli v. 1821, oli Kaarlo Vilho ainoastaan noin neljän vuoden vanha. Vaikkei isä eläessään ollut voinut erityisesti pitää huolta pienokaisesta, näkyy hän kuitenkin ajatelleen sen tulevaisuutta, sillä Idestamin kuoltua määrättiin professori Törngren pojan holhojaksi. Poika joutui nyt holhojansa perheeseen, jossa ei kuitenkaan kukaan ehtinyt pitää huolta pikku Kallen kirjallisesta opetuksesta, jonkatähden hän syksyllä v. 1822 lähestyi kuudetta ikävuottaan osaamatta lukea sisältä — tämä oli siihen aikaan harvinaista herrassäädyn lapsissa, jotka liian varhain pantiin kirjan ääreen istumaan.

Pikku Kallen opettajan tarve lienee raskaastikin painanut professori Törngrenin mieltä, mutta hänenkin, tämän ennakkoluuloista vapaan oppineen silmissä, eivät Lönnrotin huonot koulutiedot häntä juuri puoltaneet. Sitä enemmän miellyttivät puhdassydämistä ihmistuntijaa nuorukaisen avonaiset, tuiki rehelliset kasvot ja uskolliset silmät — ja nämä saivat vaa'an kallistumaan: Elias Lönnrot pääsi kun pääsikin kohta suureksi ilokseen kotiopettajaksi kunnioitetun inspehtorinsa perheeseen.

Tiettävästi ei ole mitään valokuvaa Elias Lönnrotista hänen ylioppilasajoiltaan,^[2] mutta sen sijaan löytyy hänestä taiteilija J. Knutssonin v. 1845 — viimeinen numero vuosiluvussa on hyvin epäselvä — piirtämä rintakuva, josta sitten G.O. Wasenius Helsingissä on toimittanut kivipainoksen. Se kuvaa Lönnrotia ajalta, jolloin hän jo oli piirilääkärinä Kajaanissa ja näyttää meille

nuorenpuoleisen miehen, joka ajan tavan mukaan — niinkuin Runebergkin saman aikuisissa kuvissa — kantaa tärkkäämätöntä paitaa, jota nauhasta tehty solmu pitää kiini kaulan ympäriltä. Muuten on hän puettu tavalliseen siviilipukuun.

Knutssonin kuvaa, jonka jäljennös seuraa tätä kirjoitusta, pidettäneen hyvin onnistuneena ja se vastanee jotensakin tarkkaan Lönnrotin ulkomuotoa nuorempaanakin. Etenkin miellyttää tässä kuvassa suurien, avonaisten silmien iloinen ja kuitenkin tyyni katse; niinkuin kasvoissa kokonaisuudessaan on jotakin avonaista, työntä, nuorta ja miehekästä, joka vetää puoleensa.

Lönnrot, nuori kotiopettaja, otettiin heti jäseneksi Törngrenin perheeseen, joka talvisin asui yliopistokaupungissa — ensin Turussa, sittemmin Helsingissä — jotavastoin kesät ja luultavasti useimmiten joululupakin vietettiin Laukossa. Hän asui samassa huoneessa, kuin perheen silloinen ainoa poika, yksitoistavuotias Juhana, joka kävi Turun lukiossa ja joka kaksi vuotta senjälkeen v. 1824 tuli ylioppilaaksi.

Talon nuorta tytärtä, yhdeksänvuotista **Eevaa** ei Lönnrot myöskään opettanut. Hän oli nimittäin oppilaana rouva Anna Salmbergin suositussa pensioonissa, joka oli tänne muutettu Tanskasta ja jota siihen aikaan pidettiin suuressa arvossa. Siinä kävivät ennen häntä muita mainitsematta myös molemmat ystävättäret Fredrika Tengström-Runeberg ja Augusta Lundahl-Wallenius.

Lönnrotin ainoa oppilas oli siis perheen mainittu holhotti, Kaarlo poika, joka alussa osottautui hyvin hitaaksi ja umpimieliseksi — eikä sitä voinut ihmetelläkään, kun muistaa onnettomia oloja, joissa lapsi pienestä pahasta oli kasvanut. Lönnrotin päätehtävänä oli siis aluksi toimintahalun herättäminen ja kehittäminen pojassa.

Lönnrot ollen itse huvitettu kaikenlaisesta veistelemisestä koetti ensin herättää nuorena oppilaassaan samaa intoa, mutta kokeet eivät onnistuneet.

Kun hän sitten paremmin oppi tuntemaan pojan luonnetta, rupesi hän käyttämään aivan päinvastaista keinoa, hän rupesi elähyttämään pojan mielikuvitusta. Niin nimitti hän Kaarlo Vilhon eräänä päivänä Sammassaaren kuninkaaksi, jonka alle myös Kertunsaari kuului — kaksi pientä saarta lähellä Laukkoa. Leikki huvitti nuorta kuningasta suuresti, mutta hänen seitsenvuotinen mielensä halusi kuitenkin niin vastustamattomasti jouta, jonka Lönnrot oli valmistanut, että hän suurella ilolla vaihtoi osan kuningaskunnastaan tähän aarteeseen. Tämän vaihtokaupan kontrahti, jonka opettaja juhlallisesti oli laatinut, on vielä tallella, Sen todistaja on juuri valmistunut kolmetoistavuotias ylioppilas Juhana Törngren. Tämä on aikaisin kirjallinen muistomerkki Lönnrotin iloisilta Laukon ajoilta, ja luulen, että lukija sitä mielihyvikseen silmäilee, kun se nyt tässä seuraa:

Kontrahti.

Liipasimella varustettua jouta ynnä siihen kuuluvia 2 nuolta vastaan luovutan minä allekirjoittanut omistamani Kertunsaaren lähellä Laukon kartanoa, ikuiseksi omaisuudeksi Ylioppilas Elias Lönnrotille, hänen tulevalle vaimollensa ja lapsillensa eli, toisin sanoen, hänen mielivaltaisesti käytettäväkseen allamainitusta päivästä alkaen.

Tämän tahdon minä tarkoin mietittyäni ja täysissä järjissäni nimelläni vahvistaa. Laukon kartanossa 15 p. Syysk. 1824.

Kaarlo Vilho
Sammassaaren kuningas.
L. S.

Todistaa

Juhana Törngren Nylandus.

Tämän kuninkaallisen teon johdosta nimittivät ne ylioppilaat, jotka tuttavallisesti seurustelivat Laukon kartanossa mielellänsä Lönnrotia Kertunsaaren herttuaksi, josta arvonimestä Lönnrot kuitenkin innokkaasti pyysi päästäkseen. Eihän hän koskaan arvonimiä suosinut, ja näin saavutetun herttuakuntansakin hän jätti tuulen ja aaltojen tuuditeltavaksi.

Pieni "kuningas Kaarlo Vilho" kehittyi sitten nopeasti sekä tiedoissa että hyvissä avuissa, sekä kiintyi uskollisella rakkaudella ensimmäiseen opettajaansa, joka sitten kun yliopisto muutettiin Helsinkiin, ei kuitenkaan enään aina asunut Törngrenin perheessä, jonka tähden myös toinen kotiopettaja astui Lönnrotin sijalle. Lahjakas, kun Kaarlo Vilho oli, saattoi hän jo v. 1830 syksyllä 13,5 vuoden iässä suorittaa ylioppilastutkinnon. Hän kirjoitti itsensä yliopiston matrikkeliin nimellä **Törnegren**, jonka nimen hän nyt vasta omisti ja joka vaan yhdellä ainoalla kirjaimella erosi sen jalon perheen nimestä, jossa hän, armoton poika, oli saanut nauttia kodin onnea ja runsain määrin mitä lämpimintä vanhempain ja sisarusten rakkautta. Nimeänsä Kaarlo Vilho Törnegren kantoi hän aina kunnialla ja antoi sille hyvän soinnun ruotsalais-suomalaisen kirjallisuuden alalla.

Koska Lönnrot kaikkina vuoden aikoina ja kaikkiaan enemmän kuin vuosikymmenen ajalla oleskeli Laukon kartanossa, tuli se hänelle tutuksi, ja kansa sekä lähempänä että kauempana suurta herraskartanoa oppi häntä tuntemaan ja rakastamaan.

Niinkuin koko elinaikanaan teki hän näinä nuoruutensa huolettomimpinakin päivinä ahkerasti työtä, mutta hän ymmärsi niin säännöllisesti jakaa aikansa, että sitä aina riitti sekä ruumiillisiin että hengellisiin huvituksiin. Uudempi aika, joka harrastaa virkistäviä ja vahvistavia ruumiin harjoituksia, voi ottaa voimakkaaksi esikuvakseen tämän nuorukaisen, joka vielä vanhoilla päivillään yhtä innokkaasti rakasti urheilun raitista huvia. Kesällä ui ja souteli hän kauniita vesiä, jotka melkein joka puolella ympäröivät Laukon tiluksia. Talvella oli hiihtäminen hänen paras

huvinsa. Vielä v. 1882 nähtiin hänen etehisessään Lammin tilalla kahdeksankymmenvuotiaan äsken käytetyt sukset, ne seisoivat siellä pystyssä odottamassa uutta hiihtoretkeä. Suksensa teki hän itse, hän näet aina sai aikaa rakkaaseen veistoonsa, jolloin hän valmisti itselleen ja ystävilleen, milloin kanteleen, milloin, niinkuin myöhemmin aikoina usein tapahtui, jonkun kappaleen omaa keksimäänsä mukavaa "kirjoituslautaa", joka myös on kuvattuna yliopiston omistamassa suuressa Lönnrotin muotokuvassa. Niinkuin hän vanhoilla päivillään alkoi ja lopetti päivänsä soittamalla virren, niin tuotti hänelle kanteleen soitto muutenkin lepoa ja rauhaa päivän työstä, ja usein kuultiin jo Laukossa kanteleen kielten soivan hänen työhuoneestaan.

Paitsi moneen muuhun seikkaan pani hän myös vaivaa ja aikaa kehottaakseen talon alustalaisia kirjoitusta oppimaan, ja sanotaankin, että hänen aikanaan oli kansan kirjoitustaito Laukossa ollut suurempi kuin lähiseudulla. Itse opetti hän tätä taitoa kahdelle torpan pojalle ja palkitsi opetusjakson päätyttyä molempia oppilaitaan lahjoittamalla kummallekin vihkon painettuja teoksiaan, luultavasti vihkoja laulukokoelmasta: "Kantele".

Eräs juttu, joka oivallisesti kuvaa tätä kansallista miestä, elää vielä Törngrenin perheen keskuudessa. Kerran kun pitäjän räätäli oli työssä Laukossa, piti hänen valmistaa Lönnrotille päällystakki. Lönnrot, joka lapsena hyvin läheisesti oli tutustunut räätälin ammattiin, leikkasi sen itse. Kuosi, jonka Lönnrot täten antoi mainitulle vaateparrelle, miellytti niin suuressa määrässä kartanon renkejä, että tallirenki Mikko eräänä aamuna ilmestyi Lönnrotin huoneeseen sarkapakka kainalossaan ja pyysi, että Lönnrot siitä leikkaisi hänelle päällystakin "aivan samanlaisen kuin tohtorin oma". Lönnrot suostui kernaasti Mikon pyyntöön, mutta kun veistorengas Heikki seuraavana aamuna astui hänen luokseen sama pyyntö asiana, alkoi Lönnrot käydä kärsimättömäksi ja sanoi: "Tahdot kai että ompelen sen myöskin?" — "En", vastasi varovainen Heikki, "räätäli ompelee sen paremmin kuin tohtori". Suora vastaus lepytti hyväntahtoisen Lönnrotin, ja niin sai Heikkikin pyyntönsä täytetyksi. Näin olisi kai Lönnrot saanut leikata takkeja kaikille reengeille vuorostaan, jos ei rouva Törngren olisi saanut vihiä asiasta ja ankarasti kieltänyt heitä käyttämästä hyväkseen Lönnrotin räätälintaitoa.

Kertomuksiin Lönnrotin myöhemmästä olostä Laukossa kuuluu myös seuraava, jossa isännän hyväntahtoinen mieliala kauniisti esiintyy. Muutamana kesänä oli päätetty, että rouva Törngrenin ja hänen tyttärensä piti juoda terveystä rautaisesta lähteestä, joka oli niityllä talon läheisyydessä. Kävelyyn lähteelle ja ehkäpä myös viattomaan terveystveden juontiin ottivat myös perheen muut jäsenet osaa. Että pieni seurue tulisi kylläksi liikkuneeksi, ehdotteli professori Törngren, että he kuokkisivat niityn, joka oli määrätty viljeltäväksi. Hän teetti sentähden erisuuruisia kuokkia jokaisen voimien mukaan. Sitä paitse määrättiin kehotukseksi runsas palkinto kuokitusta tynnyrialasta. Nuorin poika Adolf, silloin vielä lapsi, ansaitsi kaksitoista killinkiä, Kaarlo Törnegren koko taalarin, sisarukset Eeva ja Juhana, sekä eräs nuori ystävä Wilhelmina Ahlstedt, joka oli kesävierana Laukossa kukin vähän sen yli, mutta Lönnrot, joka oli kestäväisempi ja tottuneempi ruumiilliseen työhön sai työstään lähes 200 taalaria. Kartanon pehtori nurisi mokomaa tuhlaamista, arvelen, että kyllä olisi voinut saada huokeampia työmiehiäkin, mutta jalo isäntä lohdutti häntä hymyillen sillä, että olot tässä matoisessa maailmassa nyt kerran olivat senlaiset, että oppineitten herrain työtä ei mitattu samalla mitalla kuin tavallisten päiväläisten. Pehtori veti suunsa hymyyn ja sai tyytyä selitykseen, mutta oli kuitenkin epäilevän näköinen.

Niin yksinkertainen ja kansallinen kuin Lönnrot koko elinaikansa oli, täytyy hänen elämäkertojansa kuitenkin myöntää, että hänellä jo nuorena oli kolme intohimoa, tosin hyvin viattomia kaikki kolme, mutta jotka kukin vaativat tyydytystä oikealla suomalaisella itsepintaisuudella.

Hän rakasti ennen kaikkia väkevää hyvää kahvia ja nauttikin sitä aimo määrät. Hyväntahtoinen emäntä, joka piti Lönnrotia todellisena perheen jäsenenä olikin aina valmis hankkimaan hänelle tätä nautintoa. Hänen toinen intohimonsa tupakanpolto saattoi hänet joskus pulaan. Lönnrot oli nimittäin aika vahva tupakan polttaja ja kulutti koko lailla sekä sikaria että Geflen vaakunaa, jota pohjoismaissa kauan aikaa pidettiin parhaimpana piipputupakkana. Kun ei kukaan muu Laukon herroista polttanut tupakkaa, sattui joskus, että Lönnrotin tupakkavarasto loppui ja hän joutui suureen tupakan tuskaan, koska kartanosta ainoastaan kerran viikossa käytiin Tampereella. Kotikasvuinen tupakka, jota rengit käyttivät, oli Lönnrotille vastenmielinen, eikä hän käyttänyt sitä suurimmassa hädässäkään.

Paitsi hyvää kahvia ja hyvää tupakkaa käytti Lönnrot aina hyvää paperia. Etenkin myöhemmin Laukossa oleskellessaan kirjoitti hän useimmiten paraimmalle postipaperille, tapa, johon hän oli tottunut matkoillaan; tämä ohut, hieno paperi kun näet paremmin sopi matkalaukkuun, kuin sen ajan käsin valmistettu paksu, mutta samalla kestävä kirjoituspaperi.

Pimeänä vuodenaikana vietettiin Laukossa ylipäätään jotensakin hiljaista elämää semmoisinkin aikoina, jolloin koko perhe oleskeli siellä. Syynä siihen oli kotitalon yksinäinen asema ja säätyläisten vähyys ympäristössä. Kesäisin sitä vastoin saattoi vieraanvaraisuus "hyvässä Laukossa", niinkuin Lönnrot sitä mielellään nimitti, näyttäytyä kaikessa loistossaan, etenkin sitten kun vanhin poika Juhana oli tullut ylioppilaaksi ja tytär tullut kotiin pensioonista. Vanhukset rakastivat nuorisoa, eikä heidän koskaan tarvinnut kaivata sen virkistävää läsnäoloa, sillä nuoret toverit hakivat mielellään iloisen Juhanan seuraa, jota romantillisten aatteidensa vuoksi yleisesti nimitettiin "ritariksi". Hilpeiden nuorukaisten piirissä nousikin ilo usein ylimmilleen, eikä Lönnrot suinkaan ollut arin nuorten joukossa.

Mutta myös ihmissilmän vienous ja lempeys loi hohteensa Laukon kotiin ja sen lehtoihin, kun ne kesän tullessa pukeutuivat vihreään verhoonsa. Eeva Törngren seisoikin keskellä elämän ihaninta kevättä, semmoisena kun hän kauniina ja siveänä katselee meitä perhemuotokuvien joukosta

Haapaniemellä. Suloisena, niinkuin hänen kuvansa hymyilee vastaamme kankaalta, eli varhain kuollut nuori tyttö tuttujensa muistossa tavallista herttaisempaan olentona. Hänen ympärilleen kokoontui Laukkoon iloisina kesäisinä päivinä kokonainen sikerö samanikäisiä impiä, ihana **Wilhelmina Ahlstedt**,^[3] runolahjainen **Augusta Lundahl**, jota Runeberg mielitellen nimitti **Hebeksi**, vielä **Amelie Adlercreutz**, **Wilhelmiina Bohm**, **Adèle Idman** ynnä moni muu nuori nainen Tampereen tienoilta, kaikki miellyttäviä ja lahjakkaita tyttöjä.

Oleskellessaan niin monta vuotta Törngrenin kodissa, joka ystävällisesti oli avannut ovensa tuntemattomalle nuorukaiselle, oppi Lönnrot tuntemaan tunnetta, joka tähän saakka oli ollut hänelle melkein outo, että hänelläkin oli koti, eikä hän senvuoksi arastellut kauniin impijoukon seuraa, viihtyipä siinä hyvinkin, vaikka ei hän mikään vakinainen "seuramies" ollutkaan.

Nämä eivät ollenkaan katselleet häntä karsain silmin, sillä hän oli niinkuin sanotaan naisten suosiossa. Kuitenkin arvelivat naiset, ettei hän ollut Amarin nuolen saavutettavissa.

Tietysti vieraili Laukossa muitakin kuin nuoria. Niin tuli sinne usein toinen tai toinen professori Törngrenin ystävästä, enimmäkseen hänen virkatovereitaan yliopistosta.

Lönnrot sai täten jo varsin nuorena persoonallisesti tutustua useampiin maamme sen ajan etevimmistä tiedemiehistä. Niiden joukossa oli ensimmäisen suomen kielioffin tekijä professori **Reinhold von Becker**, jonka tuttavuus oli Lönnrotille erittäin suotuisa. Lönnrot saikin sittemmin suureksi ilokseen, kun hän v. 1827 puolusti ensimmäistä väitöskirjaansa De Wäinämöine praesekseksi professori von Beckerin, joka silloin vielä oli parhaimmalla iässänsä.

Muiden etevien oppineiden joukossa mainittakoon Laukon vieraista eurooppalaisen maineen saavuttanut fyysikko **G.G. Hällström** sekä perheen hyvä ystävä **Israel Hwasser**. Lähimpiin tuttaviin kuuluivat myös lääketieteen professorit **M. Kalm** ja **N.A. af Ursin**, lääkintöhallituksen kamreeri, **F.J. Rabbe**, itämaalaisten kielten tutkija **H.H. Fattenborg**, jumaluusopin tutkija **J.A. Gadolin**, sittemmin maanpakoon ajettu juristi **A.E. Afzelius** y.m.m. joista muutamia vielä myöhemmin mainitaan. Koska näiden herrain vierailu kesänaikaan usein kesti useampia viikkoja, voi otaksua, että tuttavuus heidän kanssaan melkoisesti kehitti Lönnrotin muutenkin suurta ihmistentuntemista.

Myöhemmin tuli Laukko perheen läheisimpien ystävien kokouspaikaksi vuosittain 18 p:nä elokuuta, Agapetuksen päivinä. Tämä päivä oli kaksinkertainen merkkipäivä, se ei ollut ainoastaan isännän nimipäivä, vaan myös hänen syntymäpäivänsä, sillä Törngren oli syntynyt 18 p. elokuuta 1772. Sittenkun professori Törngren Elokuussa 1833 oli eronnut virastaan ja ainaiseksi asettunut asumaan Laukkoon, päättivät hänen virkatoverinsa ja entiset oppilaansa joka vuosi yhtyä siellä perheen mainittuna juhlapäivänä. Niinkauan kun Lönnrot oleskeli Etelä-Suomessa tuli hän aina tänä päivänä Laukkoon. Ja missä hän kuljeskeli ja asuikin, otti hän aina ajatuksissaan osaa tähän rakkaaseen perhejuhlaan.

Vieraiden joukosta, jotka sitten tavallisesti viipyivät muutamia viikkoja Laukossa, ei koskaan puuttunut professori **Immanuel Ilmoni**, Törngrenin nuori oppilas, tohtori **Sten Edvard Sjöman** ja iloinen innokas metsästäjä ja puutarhuri tohtori **F.G. Sanmark**, jota ystävät nimittivät iloisen Araabian emiiriksi, kaikki lääkintätieteen palveluksessa. Muistakin vieraista olivat useimmat lääkäreitä, mutta myös muita ystäviä saapui tähän juhlaan, jossa aina erittäin hilpeä ja luonnollinen mieliala vallitsi.

Seisovana ja mitä suurimmalla ilolla vastaanotettuna numerona päivän huviohjelmassa oli aina Ilmonin esiintyminen. Tämä oli ikäänkuin luotu huvinäytelmän esittäjäksi. Lönnrotin kanssa tanssi hän silloin toisten iloksi ja riemuksi laulaen tanssin nimeltä "Munteri tanssaa keikutusta". Jokainen tämän tuttavallisen piirin jäsen antoi puolestaan lisänsä huvituksiin. Nuori lahjakas ja aina kekseliäs Kaarlo Törnegren — entinen hidas Sammassaaren kuningas — esitti humoristisesti ja erittäin taitavasti kuvauksia pääkaupungin päiväntapauksista, Lönnrot taas kertoi yksinkertaisesti mutta samalla hauskalla tavalla muistelmia matkoiltaan Suomen ja Venäjän erämaissa.

Nämä Lönnrotin jutuntapaiset matkamuistelmat lienevät enimmäkseen olleet tuttavallisesti kerrottuja katkelmia, jotka hän sitten yleisemmässä muodossa julkaisi matkakirjeissään "Helsingfors Morgonbladissa" ja "Saimassa", mutta lie niiden joukossa ollut semmoisiakin, joita ei tähän saakka ole painettu. Niin on varmaankin seuraavan ikävän muiston laita, jonka hän itse on kertonut, josta näkee, kuinka se hyväntahtoisuus, joka oli omituinen hänen luonteellansa voi muuttua syvimmäksi harmiksi, kun jotain alhaista ja halpaa koski hänen puhtaaseen sieluunsa. Juttu oli seuraava ja kerrotaan se tässä henkilöitä tai paikkaa mainitsematta.

Kun Lönnrot kerran Venäjän Karjalasta palasi Suomeen, suuntasi hän eräänä Lauvantai-iltana askeleensa tuttavaan pappilaan, jossa sekä rovasti että tämän apulainen olivat innokkaita kortinpelaajia, ja jotka juuri suuresti ikävöivät kolmatta miestä peliin. Lähimmän kortinlyöjän luo oli kokonaista 10 ruotsin peninkulmaa ja seurakunnan lukkari, jolle he olivat koettaneet opettaa kortinlyönnin ensimmäisiä alkeita, oli huomattu mahdottomaksi, vaikka hän muuten rovestin arvelun mukaan oli koko taitava lukkari.

Lönnrot, joka hätätilassa voi olla avullisena korttipöydän ääressä, otettiin vastaan avosylin ja häntä pakotettiin ryhtymään peliin. Syynä hänen myöntäväisyyteensä oli tällä kertaa ehkä luonnollinen ilo siitä, että hän taas oli kansalaistensa joukossa. Tämä tapahtuikin, aikaan, jolloin ei totilasi eikä edes korttipakkakaan liioin pelästyttänyt kunnollista maallikkoa ja hänen

ympäristöään.

Ensimmäisen rangaistuksensa siitä, että hän liian helposti oli noudattanut hyväntahtoista myötätuntoisuuttaan lähimmäisensä heikkouksia kohtaan, sai Lönnrot kärsiä odottamalla myöhään yöhön illallista, josta matkailijamme olisi ollut enin huvitettu.

Seuraavana aamuna lähtivät rovasti ja apulainen kirkkoon luvaten kohta palata, sekä vaativat Lönnrotia lupaamaan, että hän odottaisi heidän tuloaan. Jumalanpalvelus ei kestänyt kauan. Papit palasivat kohta, päivällinen syötiin kuumeentapaisella kiireellä ja peliä jatkettiin, jolloin apulainen uskoi Lönnrotille, että hän tämän tähden oli valinnut lyhimmät virret ja että rovasti samasta syystä oli puoleksi lyhentänyt saarnaansa. Korttipelin päätökseksi tuli, että papeilla oli "kaikki saakelin mollat" ja että Lönnrot kadotti kaikki matkarahansa, joita ei kuitenkaan ollut muuta kuin kyytirahat Kajaaniin. Rovasti tarjosi Lönnrotille kyllä rahoja lainaksi, mutta tämä kieltäytyi harmistuneena vastaanottamasta, kuroi kiini matkalaukkunsa ja kulki jalkasin lähinnä Kajaania olevaan kestikievariin, josta hän sitten kyytikärryillä teki tuloaan vanhastaan tuttuun kaupunkiin. Tapaus oli kumminkin harmittanut Lönnrotia niin suuresti, että hänen ruskeat silmänsä säkenöivät, kun hän pitkien aikojen perästä kertoi tätä juttua.

Tässä on tullut ohimennen mainituksi Lönnrotin palaaminen yhdeltä hänen myöhemmiltä runonkeruumatkoiltaan, vaikkamme vielä ole häntä saattaneet edes ensimmäiselle matkalle, emmepä edes siihen hetkeenkään, jolloin hän erosi hyvästä Laukosta. Mutta askel ei siihen olekaan pitkä, palaamme vaan vielä kerran tarkastamaan vanhaa kartanoa jokapäiväisessä puvussa talvisaikana.

Mäen rinteellä hyvän matkan päässä rannasta oli ja on vieläkin vaatimaton yksikerroksinen puurakennus, josta jo ensi näkemältä, voi päättää sen nähneen kaukaisia menneitä aikoja. Että ne Kurjen suvun jäsenet, jotka viimeksi ovat omistaneet Laukon kartanon, ovat siinä asuneet, on historiallisesti varma asia, mutta tuntijan mielestä tuntuu kumminkin liian rohkealta väittää rakennuksen ijän ulottuvan keskiajan loppuun eli piispa Arvid Kurjen aikoihin, niinkuin epämääräinen tarina kertoo.

Myöhempi sukupolvi, joka tänne on perustanut itselleen kodin tukevien hirsiseinämien suojaan, ei luonnollisesti voi olla tätä tarua kuuntelematta, etenkin kun kansantaru mainitsee saaria ja kallioita aivan likimmässä läheisyydessä, jotka muka ovat nähneet Kurjen suvun kantaisän kaksintaistelun ja rikoksellisen Klaus Kurjen surman. Mielikuvituksen kanssa taistellessaan huomaa silmä hakevansa jotakin tulen tuhoamaa paikkaa, jossa luulevainen Klaus Kurki poltti viattoman Elina rouvan poikineen.

Tämä Laukon historiallinen tenhovoima mahtoi olla vielä paljoa viehättävämpi Lönnrotin aikoina, jolloin "Elinan surma" vielä eli kansan huulilla näillä seuduin eikä ollut muuttanut kirjallisuuden mykkiin saleihin.

Ei sentähden liene liian rohkeata, jos johtuen toisesta toisesta arvelee, että Lönnrotin olo Laukossa mahtavasti on edistytty kansallisepoksemme Kalevalan ja Kantelettaren ilmestymistä.

On jo mainittu, että rouva Törngrenillä oli avonainen mieli kaikenlaiselle kirjallisuudelle, ja että toimelias rouva oli tunnettu erityisestä taidostaan pakottamaan jokaista oikealle uralleen. Kun Lönnrot oli sattunut kirjoittamaan muistiin muutamia vanhoja lauluja ja taruja, joita seudun kansa vielä muisteli, huomasi hän kohta, että hänellä emännässään oli henkilö, jota moiset harrastukset miellyttivät, joiden arvoa sen ajan suuri yleisö ei käsittänyt tai joita se halveksi, koska ei kukaan vielä voinut nähdä sitä määränpäättä, jonne uusi ura oli johtava.

Mikä ihmissielun pohjalla liikkuu, se ilmaantuu usein pikku seikoissa, jotka voivat merkitä hyvinkin paljon. Jokaisesta uudesta runosta, jonka Lönnrot ensimmäisenä vuonna Laukossa asuessaan kansan suusta kirjoitti, palkitsi emäntä häntä ylimääräisellä aamupäiväkahvilla, joka, niinkuin tiedämme, oli hänen lempijuomansa.

Nuori ylioppilas vasta kirjoitettu kansanruno käsissään ja reipas, jalo Laukon rouva kirkas kahvipannu edessään, — kas siinä kuva, jota katsellessa suomalaisen silmä lämpimästi loistaa. Ymmärtää niin hyvin, että Lönnrot puhuu sydämensä kyllyydestä, kun hän neljätoista vuotta myöhemmin (1836) kirjoitti tälle "Jalosukuiselle, Kunnioitetulle Rouva Arkiatrinnalle", tietävänsä, että hän "yhä vielä tuntee samaa hyväntahtoista suosiota tahi jos saan sanoa, niinkuin ajattelen samaa äidillistä ystävyyttä minua kohtaan, kuin oleskellessani Herrasväen kodissa ja joka aika mielestäni aina tuntuu kalleimmalta kaikista menneistä".

Jospa mielellään uskookin, että rouva Törngrenin osanotto ja kehotus yllyttivät Lönnrotin kokoilemisintoa hänen aivan nuorena ollessaan, tiedämme kumminkin hänen omista sanoistaan, että hänen elämänsä tehtävä hänelle selvisi etupäässä **Sakari Topelius** vanhemman innokkaan esimerkin kautta.

Juuri Lönnrotin ensimmäistä vuotta — 1822 — ollessa Laukossa alkoi Topelius julaista: "Suomen Kansan vanhoja runoja ynnä myös nykyisempiä lauluja", antaen meidän kansanlauluillemme arvoa semmoisinaan, eikä vaan lisiin mytologisiin ja muihin tieteellisiin tutkimuksiin. Topelius käänsi sitä paitsi huomion niihin seutuihin Venäjän Karjalaa, joissa suomalainen kansanlaulu tuoreimpana eli kansan huulilla — asianhaara, jota ei tähän asti oltu aavistettukaan. Ikäänkuin varta vasten Lönnrotille puhuttuna kaikuvat nämä Topeliuksen sanat v. 1822 hänen ensimmäisen runokokoelmansa esipuheessa: "Näinä päivinä kuin Suomen kansa oppineilta kaikella tavalla

valistetaan, kokekaamme myös säilyttää Esi-vanhempaimme kaunihija Runoja välttämättömästä ajan turmiosta".

Samaan aikaan kun Lönnrotin kotiopettajan toimi Laukossa lähene loppuaan, oli hän — vaikka hän ei niinkuin hyvin tunnetaan ollut mikään "tutkintomies" — valmis suorittamaan filosofian kandidaatin tutkinnon, joka tapahtuikin Turussa 11 p. kesäk. 1827. Säästäväisyydestä hän ei kuitenkaan antanut seppelöidä itseänsä tohtoriksi yliopiston juhlallisessa promotsioonissa, jota samana kesänä vietettiin.

Kun yliopiston syyslukukausi oli alkamaisillaan, paloi Turku, jonka seurauksena oli muuttuneet olot monella alalla, muun muassa myös yliopiston muuttaminen Helsinkiin, sekä yliopiston opettajien ja heidän sukulaisiensa tai muitten tuttavien perheiden siirtyminen Turusta uuteen pääkaupunkiin. Niihin kuului luonnollisesti myös Törngrenin perhe. Samaan aikaan, kun ruvettiin tekemään valmistuksia tätä muuttoa varten, valmistautui Lönnrotkin alkukesästä v. 1828 lähtemään ensimmäiselle matkalleen, jolla hän aikoi harjottaa suomenkielisiä murretutkimuksia ja koota kansamme muinaisrunoja y.m. Laukkoa piti hän kuitenkin yhä edelleen kotinaan, vaikka hän tästä lähtien ainoastaan lyhempien tai pitempien väliaikojen perästä saattoi viivähtää siellä jalon perheen keskuudessa, jonka rakkauden ja kunnioituksen nuori mies oli voittanut, ja joka odotti ja vastaanotti häntä, niinkuin omaa poikaa ainakin.

Lönnrotin ensimmäinen matka kesällä 1828 tarkoitti ainoastaan Hämettä, Savoia ja Karjalaa. Lähtiessään Laukosta toukokuun alussa oli hän luvannut kirjoittaa kotona olijoille matkansa vaiheista. Tämän lupauksen täytti hän 8 p. heinäk. kirjoittamalla pitkän kirjeen äidilliselle suojelijalleen. Kirjeen sisältö on seuraava:

Sortavala 8 p. heinäk. 1828.

Korkeasti kunnioitettu Professorin Rouva!

Minun on vaikea kuvailla sitä kärsimättömyyttä, jolla olen ikävöinyt tilaisuutta muutamilla riveillä antaa herrasväelle tietoa matkastani. Vihdoin saavuin Sortavalaan, mutta en täältäkään tahtonut kirjoittaa, ennenkuin olin käynyt Valamon luostarissa, voidakseni samalla kertoa jotakin tästä paikasta. Nyt olen palannut sieltä, ja kuinka iloisena istuinkaan kirjoittamaan. Minusta on kuin olisin äkkiä siirtynyt Laatokan rannoilta koko Suomen poikki — Saimaan, Päijänteen ja kaikkien muiden järvien yli — hyvään Laukkoon. Mutta pian on tämä ilo ohi, kun olen kirjeeni lopettanut, olen taas täällä aivan yksin. Ettehän sentähden, hyvä Rouva, ihmettele, että kirjoitan niin pitkän kirjeen kuin paperilla on tilaa, vaan suonette sen minulle anteeksi! En kuitenkaan rohkene vaivata Teitä, hyvä Rouva, kertomalla miten ja mitä teitä enemmän kuin 9 viikkoa kestäneen matkan päästä vihdoin saavuin tänne. Tahdon vaan kertoa Teille terveisiä muutamista herrastaloista, joissa matkallani olen vierailut. Minulla onkin sitä suurempi syy siihen, koska se seikka, että olen ollut kotiopettajana professori Törngrenin perheessä, on mitä parhaimmalla tavalla suosittanut minua sekä näissä että kaikissa muissa perheissä, joissa matkoillani olen käynyt.

Ensiksi saan siis kertoa terveisiä rovasti Nykopin perheeltä. Sekä rovasti että hänen vaimonsa ovat voineet hyvin. Sitten on minulla terveisiä entiseltä Vesilahtelaiselta, assessorin rouva Fabritiukselta Kiteeltä. Hän joka on maaherra Walleniuksen sisar, oli ensimmäisen kerran ollut naimisissa Wegeliuksen kanssa, joka jonkun aikaa kuuluu olleen kappalaisena Vesilahdella ja asuneen Janussa. Sitten oli mainittu Wegelius tullut Porvoon hippakuntaan ja kuollut Kiteen kirkkoherrana. Hänen leskensä oli sitten mennyt naimisiin assessorin Fabritiuksen kanssa joka nyt myös on kuollut. Vielä pitää minun lausua terveisiä Reilanderilta, joka on pappina Pälkjärven pitäjässä. Hänen isänsä oli ollut kauppiana Rauniassa, ja tuntenette, hyvä Rouva, siis hänenkin.

Matkani on tähän asti ollut ylipäättäen onnellinen ja hupainen. Talonpojat Savossa ja Karjalassa sekä myös täällä venäläisissä pitäjissä ovat hyvin vieraanvaraisia. Usein tuntuu heistä aivan oudolta, kun kysyy, mitä ruoka maksaa. Kesälahden pitäjässä Karjalassa, viivyin jonkun aikaa sitten neljä päivää talonpoikaistalossa, sillä isäntä ja useat muut osasivat siellä paljon runoja, joita sain kirjoittaa. Eräänä iltana kun tulin saunasta, puin kuivat liinavaatteet ylleni ja jätin entiset kangaspuille kuivamaan. Seuraavana päivänä en niitä enää nähnyt ja ajattelin, mitä ajattelin, mutta mieleeni ei juontunut, että emäntä olisi ollut samalla niin ymmärtäväinen ja hyväntahtoinen, että hän olisi pitänyt huolta niiden pesusta. Mutta illalla huomasi, että hän olikin sen tehnyt, sillä vaatteeni minä löysin puhtaiksi pestyinä samasta paikasta. Kun sitten lähdin sieltä, tahdoin maksaa hänelle, mutta hän ei mitenkään tahtonut ottaa maksua, vaikka olin syönyt heillä neljä päivää. Kun hän viimein otti vastaan maksun, siunaili hän minua niin paljon, että siitä riittänee koko vuodeksi. Monta muuta esimerkkiä voisin kertoa karjalaisten vieraanvaraisuudesta, etenkin semmoisisissa seuduissa, jotka eivät ole lähellä maantietä. Myös näyttää kansa olevan paljoa raittiimpaa täällä kuin useimmissa paikoin Hämettä ja Uuttamaata. Niin näkee sekä häissä että muissa tilaisuuksissa, ettei viinan liiallinen juominen vielä näy olevan mikään tarve heille. Miten he viettävät häitään, olen kirjoittanut erityiselle lehdelle. Tässä tahdon niin paljon kuin tila myöten antaa kertoa matkastani Valamon luostariin.

Valamon saari on Laatokassa neljän peninkulman päässä täältä. Muutamien munkkien kanssa, jotka olivat täällä kaupungissa käymässä, matkustin muutamia päiviä sitten sinne. Matka kävi kutakuinkin onnellisesti, vaikka meidän kaikkien täytyi soutaa, koska järvi oli aivan tyyni. Luostarin rikkaus ja komeus oli suurempi, kuin olin voinut odottaa

tai mielessäni kuvata. Minulta puuttuu sanoja kuvatakseni ainoata neliötä tai taulua kirkkojen seinillä ja pylväissä, kuinka sitten rohkenisin kuvata kokonaisia seiniä, kokonaisia kirkkoja, joissa komeilee pelkästään semmoisia ruutuja ja tauluja kultakehyksissä jalokivillä ja muilla kalleuksilla koristettuina. Huolimatta kaikesta, joka täällä silmää huikaisi, olivat ne kaksi päivää, jotka Valamossa vietin pisimmät ja ikävimmat koko matkallani. Suurimmalla ilolla käytin ensimmäistä tilaisuutta päästäkseni sieltä.

Nyt olen taas täällä ja kiitin sydämellisesti Jumalaa siitä, sillä paluumatka oli kutakuinkin pimeä ja arveluttava myrskyn tähden aavalla merellä.

Täältä lähden Arkangelin lääniin ja sieltä Pohjanmaan kautta takasin. Syyskuussa toivon olevani Laukossa. — Pyydän lausua terveiseni Eevalle ja Kallelle.^[4] Pysyn, Korkeasti kunnioitettu rouva, Teidän nöyrimpänä palvelijananne.

Elias Lönnrot.

Tähän kirjeeseen oli liitetty siinä mainittu kuvaus häämenoista Karjalassa, joka tässä myöhemmin seuraa ei vaan sisällön vuoksi, vaan myös osotteeksi siitä hartaudesta, jolla Lönnrot tiesi äidillisen ystävänsä Laukossa suosivan suomalaista kansanrunoutta. — Lisättäköön vielä, että Lönnrot esitelmässä, joka oli painettu 11:ssä numerossa 1858 vuoden "Litteraturbladet'ia" päällekirjoituksella: "Tre ord om finska fornsången", palasi hääjuhliin Karjalassa ja runoihin, joita näissä laulettiin maailman luomisesta, Sammosta y.m. varsinaisten häärunojen ohessa.

Häät Karjalassa.

Kun sulhanen kosiomiehen ja rytkän kanssa lähtevät kotoa, lukee kosiomies koko joukon runoja, joissa hän rukoilee sulhaselle onnea ja menestystä matkalle. Sitten tullaan morsiamen kotiin. Täällä on joku valittu tekemään kaikenlaisia kysymyksiä ketä he ovat, mistä ja mitä he hakevat. Kosiomies vastaa näihin kysymyksiin oman mielensä mukaan noudattamatta määrättyä kaavaa, esim. "Olemme Asarioita, suuren Ananiaan palvelijoita. Isännällämme on yrttitarha ihanassa ja suloisessa puistossa. Siellä kasvaa kaikenlaisia puita ja kukkia. Yksi kukka vaan puuttuu sieltä. Olemme kuulleet näitä kukkia kasvavan täällä. Haluaisimme siis senlaista tainta täältä isännällemme viedäksemme" — j.n.e. Sitten kysytään heiltä passia. He vastaavat, että heillä kyllä on passit, mutta koska ovat tehneet niin pitkän matkan, pyytäisivät he ensin saada levätä vähäsen. Isäntä käskää heidän istumaan ruoalle ja ruokaryyppyjä ottaessa sanoo isäntä: Näkyyhän heillä olevan hyvä passi ja rehellisiltä ihmisiltähän nuo näyttävät muutenkin. Seuraavana päivänä menee morsiuspari sitten papin luo ja antaa vihkiä itsensä. Saman päivän iltana lähtee koko läksiäisväki sulhasen kotiin. Täällä on taas joku valittu tekemään samanlaisia kysymyksiä kosiomieheltä kuin morsiamen kodissa. Kun näihin on vastattu eri tavalla, esim. niissä häissä, joissa minä olin, vastasi kosiomies, että he, (hän ja hänen seuralaisensa) olivat tulleet työtä hakemaan. Häneltä kysyttiin, mitä hän osasi ja hän vastasi, että he olivat hyviä lasimestareja, tynnyrin tekijöitä ja muuta senlaista. Tämän jälkeen istutaan ruoalle. Ensimmäisessä pöydässä ei morsian saa maistaa mitään ruokalajia. Syötyä tanssitaan jonkun verran, vaikka usein ilman musiikkia, usein kanteleen tai viulun soiton mukaan. Sitten tekevät kosiomies ja kaase useita kysymyksiä toisilleen, jotka kaikki löytyvät seuraavassa runossa, joka heidän täytyy osata:

Kosiomies:

Onko teidän neitsyissänne
oljille otettavaa,
vuotehelle vietävää?

Kaase:

Ompa meidän neitsyissämme
oljille otettavaa,
vuotehelle vietävää.

Kosiomies:

Onko teidän neitsyissänne
Wiipurissa viitatuita,
kaupungissa kaulatuita
kesäkuulla kuuratuita?

Kaase:

Ompa meidän neitsyissämme
Wiipurissa viitatuita j.n.e.

Kaase:

Onko teidän sulhoillanne
hopioiset housuin nauhat,
silkkiset sukan sitehet,
viiden rixsin vilttihattu,
kuuden rixsin vyö koria,

saksan saappaat jalassa,
silkkihuivi siivollinen?

Kosiomies:

Ompa meidän sulhoillamme
hopiaiset housuin nauhat j.n.e.

Kaase:

Onko teidän sulhoissanne
kyntömiestä, kylvömiestä?

Kosiomies:

Ompa meidän sulhoissamme
kyntömiestä, kylvömiestä.
Vaan onko teidän neitsyissänne
kehrääjiä, kutojia,
kääntyykö käärilauta
kuin orava oksapuussa,
suikkaako sukkulainen
kuin kärppä kiven ravossa,
piukkaako pirran piikit
kuin tikka puun kupeessa?

Kaase:

Ompa meidän neitsyissämme
kehrääjiä, kutojia j.n.e.

Kun kosiomies ja kaase ovat palanneet saattamasta morsiusparia morsiusvuoteelle, jatkavat he vuoropuheluaan vielä esim. näin:

Kosiomies:

Kuitti, kuitti Kaaso rukka,
söitpä, joitpa neitosesi.

Kaase:

Emp' ole syönyt, enkä juonut;
panin kyntäjän sivuun,
karhihtijan kainaloihin,
tuonpa kukkana tupaan,
pöyhäytän pöydän päähän.

Kosiomies:

Niinp' on Kaaso kengitetty.
Kuin on kelkka talloitettu;
Niinp' on Kaason silmät päässä
kuin harakan pakkaisella.

Kaase:

Niin on Kaaso kengitetty,
kuin on hevoinen raudoitettu;
niinp' on Kaason silmät päässä
kuin on tähdet taivahassa.

Näitä ja useita muita runoja kuulee täällä häissä, vaikka totta on, että ne monessa paikoin jo ovat joutuneet pois käytännöstä. Aamulla käydään ensimmäisen kerran ruoalle kello 4:n aikaan; kello 8 syödään toisen kerran. Ensimmäistä näistä aterioista nimitetään suuruiseksi, toista aamuiseksi. Sitten alkaa morsian jaella lahjoja apelleen ja anopilleen, langoilleen, nadoilleen ja muille sukulaisilleen, kosiomiestä ja rytkää unohtamatta. Anoppi sai paidan ja hameen, jotka morsian itse puki hänen päälleen, niin että hänellä vähän aikaa oli kaksi paitaa ja kahdet hameet. Appi sai niinikään vaateparren. Kosiomies ja rytkä saivat kumpikin paidan, jonka morsian myös puki heidän vaatteidensa päälle, niin että he sitten kävelivät kahdessa paidassa. Lapasia, sukkia, nenäliinoja y.m. jaettiin muille. Sitten on täällä tapana koota rahoja morsiusparille (ajaa kertaa morsiusparille). Kun jokainen on antanut mielensä mukaan, ruvetaan kirkkoa rakentamaan. Tämä tapahtuu näin: jokainen, joka panee pöydälle rahan, olkoon se sitten suurempi tai pienempi, huutaa: kirkko sinne tai sinne, (hän mainitsee silloin tavallisesti kotipaikkansa nimen). Senjälkeen koettaa toinen taas saada kirkon omaan kotipuoleensa, jonka hän saapikin panemalla viimeiseksi rahansa pöydälle; tätä kilpailua kestää pari tuntia, ja kertyy tällä tavalla morsiusparille usein enemmän rahoja, kuin mitä koko häät maksavat. Sillä ainakaan eivät ne häät, joissa minä olin, tulleet hyvin kalliiksi. Muita ruokalajeja ei ollut kuin leipää, voita, suolakalaa, piimää, ja kahdeksi

ateriaksi keittoa, toiseksi rokkaa ja toiseksi ryynivelliä — niin yksinkertaisesti täällä häitä vietetään. Ei kukaan muu paitsi eräs renki ollut juovuksissa ja muutenkin käyttäytyivät he hiljaisemmin ja sävyisämmin, vaikkei pappia tai muuta herraa ollut läsnä, jota he olisivat peljänneet, kuin tavallisesti monessa muussa paikassa opettajiensa tai muiden virkamiesten läsnäollessa. Mutta tuskin enään saan tilaa runolle, jonka kaase häiden päättyessä lukee sulhaselle, tässä se on:

Hyvä sulho! Kaunis sulho!
valkian verevä sulho!
älä meidän neitsyjämme,
älä sinä pahoin pitele,
neuvo neittä vuotellessa,
opeta oven takana,
vuosikausi kummassakin,
yksi vuosi suusanalla.
Kun et siitä hyvää saane
toinen silmän iskemällä;
kuinhan sekin turhaan käyne,
kolmas jalan polulla;
kuin ei sitte siitä huoli,
ota vitsa viiakosta,
tuoppa takin helman alla,
jolla haudot hartioita.
Vaan älä silmiä sipeile,
älä korvia koseta,
tuostapa kylä kysyisi,
toinen talo arvelisi:
liekö tuo suden repimä
taikka karhun kaivelema.

Niinkuin ohimennen jo mainittiin oli Lönnrotin varsinainen opettajantoimi päätynyt yliopiston Helsingin muuton jälkeen ja ennen hänen ensimmäistä matkaansa. Hänen oppilaansa Kaarlo oli kahdeksi viimeiseksi "kouluvuodekseen" saanut toisen kotiopettajan, mutta kuitenkin kuului Lönnrot yhä edelleen Törngrenin perheeseen, söi heillä Helsingissä ollessaan ja vietti kesänsä Laukossa, ellei hän ollut matkoilla tai muissa toimissa. Jatkoipa hän vähin opettajatoimintaan tutussa kodissa, jossa hän niinkuin jo kerrottiin nyt opetti nuorinta poikaa Adolfia kirjoittamaan.

Muuten täyttivät lääketieteelliset luvut nyt kokonaan hänen aikansa. Mitkä ulkonaiset vaikuttimet saivat Lönnrotin rupeamaan lääkäriksi, sitä en tiedä. Ehkä päätti hän sen jo nuorena poikana palvellessaan Hämeenlinnan apteekissa, jolloin kaupungin lääkäri häntä niin ystävällisesti suosi. Luultavaa kuitenkin on, että jokapäiväinen seurustelu professori Törngrenin kanssa, joka oli niin innostunut toimeensa, sekä tutustuminen tämän lukuisiin ystäviin, jotka enimmäkseen olivat lääkäreitä, yhä enemmän kiinnittivät Lönnrotin mielen tähän valitsemaansa uraan.

Lönnrotin luvut edistyivät nyt niin nopeasti, että hän joulukuussa 1830 saattoi suorittaa lääketieteen kandidaatin tutkinnon. — Seuraavana vuonna lähti hän toiselle matkalleen, tällä kertaa Savoan ja Kajaanin läänisiin, jonka ohella hän kesällä oli kolera-lääkärinä eri seuduilla Uudenmaan ja Hämeen läänissä.

Nopeasti seuraten Lönnrotin elämän uran ulkonaisia piirteitä, kunnes taas saan tuoda esiin uuden kirjeen hänen kädestään ystäville Laukossa, tahdon muistuttaa, että hän keväällä 1832 tuli lääketieteen lisensiaatiksi, jolloin hän puolustaessaan väitöskirjaansa: "Tutkimus suomalaisten maagillisesta medisiinistä" suureksi ilokseen sai preesekseksi uskollisen suojelijansa professori J.A. Törngrenin.

Ensimmäisen runokorjuunsa hedelmänä vuosilta 1829 ja 1831 julkaisi Lönnrot pienen kokoelman: "Kantele", josta ilmestyi neljä vihkoa vv. 1829-1831, sisältäen ainoastaan Suomen rajojen sisäpuolella koottuja runoja. Viidennen vihkon piti vielä ilmestyä, mutta edelliset olivat tuottaneet Lönnrotille vaan tappiota ja kaikeksi onneksi ei Lönnrotilla enää ollut varoja uhrata tähän — kaikeksi onneksi, sillä tämä pieni seikka oli, niinkuin yleisesti tiedetään syynä ehkä tärkeimpään käänteeseen suomalaisen kulttuurin kehityksessä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran syntymiseen vuonna 1831.

Tämä isänmaallinen seura tukena tulevien kokoelmien painattamista varten lähti Lönnrot kesällä 1832 kolmannelle matkalleen, joka ulottui Savoan, pohjois-Karjalaan ja aina Arkangelin kuvernementtiin saakka.

Loppupuolella samaa vuotta muutti Lönnrot entisiltä tutuilta asuinmailta ylös pohjoiseen, pieneen Kajaanin kaupunkiin, jossa hän ensin oli virkaa tekevänä, sittemmin vuoden 1833 keskipoikoilta vakinaisena piiri- ja linnanlääkärinä.

Siellä oleskeli hän noin 20 vuotta, usein matkustellen molemmin puolin Venäjän rajaa ja siten vuosi vuodelta laskien yhä vahvemman perustuksen elämänsä tehtävälle. Samaan aikaan kantoi maine lempein siivin vaatimattoman miehen nimen yhä laveampiin piireihin sekä isänmaassa että sen rajojen ulkopuolella.

Luulisi, että nyt olemme saattaneet Lönnrotia niin kauas, kuin tämän pienen kirjoituksen

päällekirjoitus myöntää, mutta missä Lönnrot oleskelikin, kunnes hän v. 1849 perusti oman kotinsa, oli hän muuttumatta ja lujasti kiintynyt Laukkoon, jota hän piti oikeana kotinaan. Usein palasikin hän sinne, kun hän tahtoi rauhassa valmistaa keskentekoisia töitään, ja "hyvä talo" oli hänelle aina avoin ja sulki hänet omana poikana syliinsä.

Hän olikin usein tilaisuudessa tähän, koska hän aina aika ajoin sai virkavapautta joskus kokonaiseksi vuodeksikin kerrassaan, jota virkavapautta hän ei aina voinut käyttää uusien runojen kokoilemiseen. Laukossa vieraat häntä talvisin harvoin häiritsivät, se kun näet oli niin yksinäisellä paikalla. Seudun ainoat säätyhenkilöt, pari pappia, asuivat järven toisella puolella, eivätkä he usein näyttäytyneet.

Hänen jokapäiväisinä tovereinaan Laukossa joululuvulla olivat Kaarlo Törnégren, joka oli tullut maisteriksi 1836, sekä Adolf Törnégren, ylioppilas vuodelta 1840, sekä näiden molempien uskollinen ystävä ja huonetoveri Helsingissä **Frans Josef von Becker**, joka sittemmin oli farmasiian ja farmakologian professorina ja etenkin oftalmologina saavutti mainetta. Näiden kolmen oli tapa vieraillla Laukossa tähän vuoden aikaan.

Muutamana vuonna asui siellä myös kielentutkija **A.J. Sjögren**, sittemmin akateemikko Pietarissa, joka terveydeltään murtuneena v. 1837 oli palannut tutkimusretkiltä Kaukasiasta, ja joka nyt oli professori Törnégrenin hoidon alainen. Hänessä, Castrénin vastaisessa suojelijassa tapasi Lönnrot hengenheimolaisen omille lingvistikille harrastuksilleen.

Elämän syvät surut eivät olleet koskettamatta rauhallista Laukkoa tähän aikaan. Vanhin poika Juhana, entinen iloinen ylioppilas, vuodesta 1832 kandidaatti, kuoli nimittäin huhtikuussa v. 1834 Tukholmassa, jossa hän siihen aikaan oleskeli. Hänen kuoleman jälkeen tehty rintakuvansa, ruotsalaisen mestarin Qvarnströmin maalaama, säilyttää hänen hienot kasvopiirteensä jälkimaailmalle.

Ja vielä samana vuonna, eräänä lokakuun päivänä ilmaantui kuolema itse Laukkoon ja riisti vanhemmilta ilon, himmensi kodin valon poisviedessään ainoan tyttären, suloisen Eevan ainoastaan 21 vuoden iässä. Hän oli vähää ennen mennyt kihloihin sittemmin esittelijäsihteerin **Fredrik Wilhelm Wårnhjelm** kanssa, joka pysyi uskollisena vainajan muistolle elämänsä pitkän vaelluksen aikana, joka loppui vasta v. 1878. Eeva Törnégrenin hauta oli ensimmäinen erityisellä hautauspaikalla, jonka perhe silloin valitsi itselleen Tottjärven yksinkertaisella hautausmaalla, hautapaikka niin rauhallinen ja nyt mitä rehevimmän vihannuuden ympäröimä, ettei suru voi löytää hiljaisempaa piilopaikkaa. Hänen hautakivelleen piirrettiin seuraavat Prudentiuksen sanat:

Jää rauhaan! nyt kätke sä, multa,
Nää jäähtyneet jäsenet vainaan,
Ain' siksi kuin Jumala sulta
On vaatava takaisin lainan.

Vainajan uskollinen kasvatusveli Kaarlo Törnégren^[5] kirjoitti v. 1841 käytyään hänen haudallaan seuraavan kauniin runon:

Ajan kahle jo ainiaks' murtui,
Jo vaimeni vaivojen valta,
Ja henki, mi vankina turtui,
Pääs' suojahan myrskyjen alta.
Nyt kärsimys saa sovituksen,
Nyt taistoja seuraapi rauha.
Ja uinahtaneen asumuksen
Nyt verhoi yön lepo lauha.

Käy ilmihin rakkaus Herran
Kurituksien kautt' isällisten,
Ja vitsauksist' joka kerran
Sydän nöyrtyvi vaan jumalisten.
Surun valtaa me seisomme vastaan
Ja pyyhkimme kyynelen karmaan
Ja kiitämme nyt antamastaan
Vaan Häntä, mi korjasi armaan.

Isän luo rukous kohoapi, —
Sit' usko ja rakkaus johtaa,
Ja toivolta siivet se saapi, —
Avun armahan siellä se kohtaa.
Me pyydämme, ett' elon tiellä
Me kärsien puhdistuisimme,
Ja riemuten yhtehen siellä
Yön mentyä taas tulisimme.

Suru synkkä se haihtuvi kerran,
Mi mieltä nyt raskaana painaa,
Ja rajaton rakkaus Herran
Yhä uusia voimia lainaa.
Vie huolia huokailevilta

Se tieto, min uskomme luopi,
Että kerran, kun joutuvi ilta,
Elon uuden se hurskaille tuopi.

Eva Törngren näkyy ennen kuolemaansa määränneen jonkun muistin lähetettäväksi Lönnrotille. Nämä molemmat nuoret olivat näet rakastaneet toisiansa niinkuin veli ja sisar ainakin. Muistolahjan lähetti rouva Törngren hänelle alkukesällä v. 1836. Sitä seurasi kirje Lönnrotille rouva Törngreniltä, jonka puoliso v. 1833 oli saanut arkiaterin arvonimen. Tähän kirjeeseen Lönnrot kirjoitti seuraavan kauniin vastauksen:

Kajaanissa 22 p. heinäk. 1836.

Jalosukuinen, kunnioitettu rouva arkiatrinna!

Teidän kunnioitetun kirjoituksenne heinäkuun 11:lta päivältä on minulla ollut kunnia äsken vastaanottaa. Sitä seuraava muisti neiti Eeva vainajalta on kyllä aina oleva minulle suuresta arvosta merkinä hänen kuolemaan asti muuttumattomasta ystävydestään minua kohtaan, mutta en minä sitä kaivannut muistellakseni häntä, jota en kuitenkaan koskaan voi unhottaa. Mitä pienempi luku todellisia ystäviä ihmisellä on, sitä katkerammalta tuntuu, jos yhdenkin niistä kadottaa ja sitä pysyväisempi on niiden muisto. Usein olen sen tähden unelmissanikin muistellut häntä, jota en nytkään vähääkään liioittelematta voi ajatella, ilman että kyyneleet nousevat silmiini. Mutta pelkään, että koskettamalla omaa kaipaustani jälleen kiihotan teidän, rouva arkiatrinna, verrattomasti suurempaa suruanne, joka pelko myös on tähän asti estänyt minua kirjoittamasta teille, niin usein kun mieleni onkin tehnyt. Ainoa edes jonkun verran tyydyttävä lohdutus, joka minulla on voinut olla ajatellessani herrasväen suurta surua, on tieto siitä, että herrasväki kaikessa, mikä tapahtuneekin, nöyrällä mielellä alistuu Jumalan sallimuksen alle. Hänen tiensä ovat kyllä tutkimattomat, mutta pitäähän meidän kuitenkin uskoa, että ne vievät paraimpaan maaliin.

Toivomuksenne mukaan tahdon vastedes kirjoittaa useammin, sitä mieluummin kun tiedän, että te, rouva arkiatrinna, yhä vielä tunnette samaa hyväntahtoista suosiota, tahi jos saan sanoa niinkuin ajattelen, samaa äidillistä ystävyyttä minua kohtaan, kuin siihen aikaan, jolloin oleskelin herrasväen talossa, ja jota aikaa aina pidän suurimmassa arvossa kaikista menneistä.

Ensi vuonna, alkaen syyskuusta tänä vuonna, aion kulkea Venäjällä etupäässä Arkangelin tienoilla ja sieltä kirjoitan toisen kirjeen — ensi kirjeen kirjoitan luultavasti vielä täältä ennen lähtöäni. Ja mitä tällä kertaa voisin lisätä elämästäni ja olostani täällä voin säästää siihen. Pyydän teitä lausumaan kunnioittavat terveiseni herra arkiaterille ja pyydän teitä myös tervehtimään Adolfia. Kalle ei taida palata Ruotsista ennenkuin myöhään syksyllä.

Lisentsiaatti Höglund, joka Oulussa toimittaa tohtori Borgin virkaa tämän ulkomailla ollessa, on nyt tullut tänne meidän seutujamme katsomaan ja voisin siis sanoa häneltä terveisiä, jos hän lie tunnettu. Viime viikolla kävin tohtori Ticklénin luona Raahessa ja tapasin samalla matkalla myös tohtori Hedbergiä Oulussa.^[6] He voivat molemmat hyvin eivätkä ole niinä muutamina vuosina, joita ovat täällä viettäneet, ulkomuodolleenkaan muuttuneet.

Pysyn suurimmalla kunnioituksella teidän, jalosukuinen rouva arkiatrinna, nöyrimpänä palvelijananne.

Elias Lönnrot.

Niinkuin tästä kirjeestä näkyy, alkoi Lönnrot syksyllä 1836 neljännen matkansa. Niinkuin me kaikki tiedämme, oli hänellä edellisenä vuonna 28 p. helmikuuta 1835 ollut onni jättää Kalevala, tämä kansanruno, ensimmäisessä muodossaan, isänmaan haltuun, joka seikka vaati häntä yhä innokkaammin jatkamaan tutkimuksiaan.

Tällä nyt kysymyksessä olevalla matkalla, jolle hän läksi Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kustannuksella, aikoi hän Suomen- ja Venäjän-Karjalassa sekä Suomen- ja Venäjän-Lapissa tehdä lingvistisiä tutkimuksia ja koota kansanrunoja.

Kun Lönnrot oli saapunut matkansa pohjoisimpaan paikkaan ja samalla matkansa käännekohtaan, Kuolan pieneen kaupunkiin Valkean meren läheisyyteen, kirjoitti hän rouva Törngrenille seuraavan kirjeen:

Korkeasti kunnioitettu, jalosukuinen rouva arkiatrinna!

Suuresti ilahduttavaa lupausta, jonka te, rouva arkiatrinna, jonkun kerran annoitte minulle, että välistä saisin kirjoittaa jonkun rivin sinne pelkäämättä sen kautta vaivaavani teitä, tahdon nyt käyttää, sitä mieluummin kun sen kautta saatan siirtää ajatukseni tästä vieraasta ja mielestäni ikävästä paikasta edes hetkeksi hauskempiin paikkoihin ja rakkaampiin esineisiin. Syvin toivomukseni on, että nämä rivit niinkuin muutkin vastedes kohtaisivat teidät, rouva arkiatrinna, aivan terveenä, Herra arkiaterin viime kesäisestä kirjeestä sain tietää, ettei terveytenne silloin ollut oikein hyvä, joka seikka minua suuresti vaikkapa tarpeettomasti huolestutti. Teidän luvallanne saan nyt kertoa jotain nykyisestä matkastani.

Jo syyskuussa viime vuonna lähdin Kajaanista ja kuljin ensin noin kolmekymmentä

peninkulmaa jalkasin, sittemmin, kun on tullut kylliksi lunta, olen jatkanut matkaani milloin suksilla, milloin hevosella, milloin poroilla. Viimeksi mainittuun matkustustapaan sain tutustua matkalla Kantalahdesta tänne. Tätä väliä lasketaan olevan yli kaksikymmentä peninkulmaa, eikä täällä ole muita asukkaita kuin lappalaisia poroilleen. Täältä on minun vielä matkustaminen ainakin neljäkymmentä peninkulmaa poroilla, toinen puoli Inariin ja toinen puoli Sodankylään, josta vasta pääsee hevosella matkustamaan. Täällä Kuolassa näkee enin ajettavan koirilla, joita valjastetaan yksi tai kaksi reen (ahkion) eteen. Sillä tavalla vedetään melkein kalkki puut metsästä kotiin. Ne tuodaan tavallisesti peninkulman päästä, sillä lähempänä on ainoastaan paljaita vuoria, tai sellaisia, joilla matalaa varvikkoa kasvaa. Samaten näin jo Kantalahdessa ja muutamissa muissa saman Valkean meren lahden rannalla olevissa kylissä koirilla ajettavan, vaikka siellä oli hevosiakin. Täällä Kuolassa olen ollut kaksi viikkoa ja olen tällä ajalla täyttä totta saanut kokea, minkälaista ikävä on. Isäntäväkeni eivät ymmärrä sanaakaan muuta kieltä kuin venäjää, jota minä taas en oikein hyvin vielä ymmärrä ja vielä huonommin puhun. Koko kaupungissa on vaan aivan muutamia, jotka puhuvat jotakin muuta kieltä. Ainoastaan tohtori puhuu latinaa ja kommandantin rouva, joka on Riasta kotoisin, puhuu saksaa. Ilman heitä olisin jo puolikuollut pelkästä ikävästä. Etenkin tohtorin luona olen usein käynyt.

Lopuksi muutamia sanoja Kuolan kaupungista: se sijaitsee niemellä kahden joen välissä, jotka kaupungin alapuolella yhtyvät ja siten muodostavat Kuolan lahden alun, joka, vaikka se kuuluu Jäämereen ei ole jäätnyt. Avonaiseen eli isoon Jäämereen lasketaan täältä vielä neljä peninkulmaa. Kaikilla puolin ympäröivät tätä kaupunkia korkeat, paljaat vuoret, jotka niin puristavat tuulen väliinsä, että myrsky on raivonnut melkein lakkaamatta.

Kaupungissa on ainoastaan yksi pääkatu, toiset ovat vaan pieniä kujia. Talojen luku nousee noin sadan paikkeille, niistä joku harva on paremmin rakennettu. Kirkkoja on kaksi; toinen kivistä ja kutakuinkin kaunis. Mutta minun täytyy keskeyttää tässä, että nöyrimmät terveiseni herra arkiaterille saisivat tilaa, ja pyydän myös, että lausuisitte sydämellisimmät terveiseni Atelle ja Kallelle. Ensi syksynä tulen Helsinkiin ja silloin saan, niinkuin jo kauan olen toivonut, tavata herrasväkeä joko siellä tahi Laukossa. Saan kunnian alati pysyä korkeasti kunnioitettu arkiatrinna, teidän nöyrimpänä palvelijanne,

Elias Lönnrot.

Kuolassa 3 p. maalisk. 1837.

Seuraavan kirjeen kirjoitti Lönnrot rouva Törngrenille oleskellessaan Kajaanissa lyhemmän aikaa toukokuussa v. 1837, jolloin hän oli aikeissa lähteä vielä kerran matkalle Venäjän Karjalaan ja muutamiin osiin maan rajojen sisäpuolella. Tämän matkan piti kestää vuoden loppuun asti. Sisällöllä ei kyllä ole suurempaa yleisempää merkitystä, mutta esitystapa kuvaa Lönnrotia ihmisenä niin oivallisesti ja niin sydämellisellä ja miellyttävällä tavalla, että tässä etenkin voi hänen kirjoitustavastaan sanoa: stiili on ihminen. — Kirje kuuluu:

Korkeasti kunnioitettu, jalosukuinen rouva arkiatrinna!

Teidän kunnioitetun kirjeenne toukokuun 5:ltä päivältä, rouva arkiatrinna, oli minulla kunnia ja ilo vastaanottaa palatessani Kajaaniin. Kun sitten samalla sain kirjeen rakkaalta Ateltani, ja Kalle sitä paitse oli kirjoittanut minulle Upsalasta, olin saada melkein liian paljon iloa yhtäikää. Enin iloitsin kuitenkin kuullessani, että teidän terveytenne, rouva arkiatrinna, taas on vahvistunut. Todellakin täytyy meidän huolestua, kun kuulemme, että jonkun todellisen ystävän terveys on huono — kuinka helposti voivat he jättää meidät yksin tähän maailmaan! Toisin oli lapsuuden aikana — ja johan minäkin olen ottanut aika askeleen eteenpäin siitä — silloin oli minulla — niin ainakin luulin ja niin kai luulivat muutkin, suurempi joukko ystäviä ja helppo oli voittaa uusia. Mutta suuresta joukosta ottaa joka kuluva vuosi osansa, niin että piiri alati pienenee, ja uudet ystävät ovat niin harvinaisia, että niitä tuskin voi ottaa lukuun. Viimeksi tuntui minusta tohtori Hedbergin^[7] kuolema kovin raskaalta. Erästä häntä koskevasta asiasta rohkenen neuvotella teidän kanssanne, rouva arkiatrinna. Minulla on syytä luulla, että hän kuollessaan jätti jälkeensä jonkun verran, vaikka vähäisiä velkoja, joita hän oli saanut yliopistoajallaan. Eiköhän ainakin meidän nuorempien lääkärien, jotka olemme olleet hänen toverejansa joko koulussa tahi yliopistossa, tahi niinkuin minä molemmissa, pitäisi kokoomalla rahoja keskuudessamme pitää huolta niiden maksamisesta? Olisihan kuitenkin ikävää hänen vanhalle äidilleen, jos hänen äsken kuolleen poikansa jälkeen tulisi konkurssi ja hän saisi kuulla, että joku tämän tähden saisi kärsiä. Jos te, rouva arkiatrinna, olette samaa mieltä, niin luulen, että te hyväntahtoisesti nostatte siitä kysymyksen, jos niin sopii, juhannuksen aikaan Laukossa, tahi jo sitä ennen neuvottelette tohtori Sjömanin tahi Rabben kanssa, jotka molemmat niinkuin minäkin vainajassa kadottivat vilpittömän ystävän ja toverin, jota he olivat arvossa pitäneet jo koulussa ollessaan.

Mitä matkaani tulee, saan lisätä, että minä maaliskuun ensimmäisinä päivinä lähdin Kuolasta, kuljin 30 peninkulman pituisella matkalla neljän venäläisen lappalaiskylän läpi, tulin sitten nimismiehentaloon Suomen Lapissa, jossa oleskelin viikon päivät. Mainittu nimismiehen talo ei kuitenkaan ollut parempi kuin muut lappalaiskodat, paljas maaperä oli lattiana ja tulisijan yläpuolella oli aukko, jota ei edes yöksi suljettu. Pöytiä

ja tuoleja ei ollut nimeksikään, vaan istuttiin lattialla (paljaalla maaperällä) poron taljoilla, ja minä kirjoitin vanhan kirstun päällä, joka myös oli ruokapöytänä. Köyhyys oli sitä paitse muutenkin niin suuri, että me kaksi päivää, viimeiset, jotka siellä vietin, olimme ilman suolaa, joka kuitenkin oli tuotava vaan kolmen peninkulman päästä. — Mutta monesta paremmin varustetusta talosta olen vähemmällä kaipaoksella eronnut, kuin tästä. Heidän tyytyväisyytensä kaikessa yksinäisyydessä, pakkasessa ja köyhyydessä oli todellakin kadehdittava ja jonkunlaisen tarttumisen kautta siirtyi sama tyytyväisyys minuunkin. Sieltä matkustin ensin 15 peninkulmaa Inarin kirkolle ja Inarista 22 peninkulmaa Sodankylään. Kun sitten vielä sieltä Kajaanin rajalle asti matkustin poroilla, niin laskin, että koko matka, jonka olin poroilla kulkenut, teki noin 130 peninkulmaa. Muutamien päivien perästä lähdin taas rajan yli Venäjän puolisiin suomalaisiin kyliin ja luulen elokuun alussa voivani olla Sortavalassa josta sitten jatkan matkaani Suomessa aina Helsinkiin asti, jonne toivon ehtiväni ainakin jouluksi.

Tohtori Tickléniltä oli minulla kirje viime postissa ja saan sentähden kertoa terveisiä häneltä. Hän lupaa tulla tänne ja pitäisikin hänen jo olla täällä. Silloin saan kertoa hänelle Augusta Lundahlin puretusta kihlauksesta Ahrenbergin^[8] kanssa, vaikka meillä "pohjoisessa asuvilla lääkäreillä" niinkuin te suvaitsette kirjoittaa, taitaa olla vähän lohdutusta siitä.

Pysyn suurimmalla kunnioituksella teidän, korkeasti kunnioitettu, jalosukuinen rouva arkiatrinna, nöyrimpänä palvelijananne.

Elias Lönnrot.

Kajaanissa 26 p. toukok. 1837.

Aukko kirjeenvaihdossa näkyy syntyneen kahden seuraavan vuoden kuluessa. Vuoden 1838 lienee Lönnrot enemmän yhtämittäisesti kuin tavallisesti viettänyt Kajaanissa, valmistuen muun muassa rahvaankirjaa: Suomalaisen talonpojan kotilääkäri. Huhtikuussa 1839 sai Lönnrot viimein Laukosta yhtäaikaa kolme kirjettä, jotka herättivät uuteen eloon hänen ikävänsä tuohon entiseen, rakkaaseen piiriin. Koko kesän pysyi hän kuitenkin vielä Kajaanissa, niinkuin seuraavasta kirjeestä näkyy, mutta syksyllä oli hän sen sijaan päättänyt käydä ystäviensä luona Etelä-Suomessa. Kysymyksessä oleva kirje kuvaa meille Kajaanin seuraelämää vuoden 1840:n paikkeilla ja Lönnrotin osanottoa siihen.

Korkeasti kunnioitettu, jalosukuinen rouva arkiatrinna!

Erinomaisen mieleistä ja odottamatonta oli minulle saada teidän, rouva arkiatrinna, Kallen ja Adolfin kirjeet kotiin palatessani 40:n peninkulman pituiselta matkalta, jonka olin tehnyt tämän läänein pohjoisimpiin ja pohjoisimmista osista. Lukiessani oli minusta, kuin olisin taas todellakin ollut Laukossa, mutta tämä mielikuvitus katosi kohta ja jätti jälkeensä sitä haikeamman halun kerran taas päästä sinne. Nyt olenkin lujasti päättänyt, että ainakin ensi syksynä käyn sekä Laukossa että Helsingissä, vaikkapa minun etenkin mitä Helsinkiin tulee, täytyy pelätä, että minua pidetään kummittelijana muinaisilta ajoilta tullessani suureen maailmaan, jossa en sitä paitse koskaan ennenkään ole ollut liioin koteutunut tahi muuten varma. Ja sen lisäksi on siitä asti, jolloin viimein olen ollut muualla kuin Kajaanin seurapiirissä aikoja kulunut, ja tällä ajalla olen yhä enemmän ehtinyt unhottaa sen osan maailmaa, joka on Kajaanin rajojen ulkopuolella. Oulussa, joka on paikkakuntamme lähin suuri maailma, kävin viimeksi v. 1836:n alkupuolella ja Kuopiossa, joka on toinen lähin kaupunki en ole käynyt sittenkuin kesällä v. 1834.

Mainitsin Kajaanin seurapiirin ja pitänee minun kai muutamilla sanoilla kuvailla sitä, ettette te, rouva arkiatrinna, luulisi minun maininneen jotakin, jota ei ollenkaan ole olemassa. Tosiaan on täälläkin seurapiiri ja sen olemassa olon huomaa paraiten niissä tanssi-assembleoissa, joita tähän asti on pantu toimeen tavallisesti pari kertaa vuodessa. Kaukaisemmat vieraat tulevat 10 peninkulman ja usein pitemmän matkan päästä. Mutta silloin tanssitaankin niin kauan, kunnes seuraava päivä valkenee, seikka, joka muutamille hyvästi korvannee pitkän matkan. Ylimääräisiä tanssia on välistä nimipäivillä, joita ei koskaan unhoteta, vaan joihin usein tulee yhtä kaukaisia vieraita onnea toivottamaan. Joulunaika on sitä paitsi täällä niinkuin muuallakin tanssien aika, Muuten ei liian ahkerasti käydä kylässä, mutta kuitenkin usein kyllä, niin että maallakin voi odottaa vieraita parin, kolmen viikon perästä, kaupungissa vähän useammin. Virvokkeita tarjotaan kahvia ja teetä ja herroille joku lasi totia. Naiset saavat sitäpaitsi usein pienen lasin viiniä. Illalliseksi ei kukaan juuri mielellään jää, vaan eroaa seura kello 9 tahi 10, jolloin jokainen menee kotiinsa. Pääseikka, joka tekee nämät pienet vierailut ja pidot hauskoiksi, on, että kaikkialla saattaa olla kuin kotonaan ja tieto siitä, ettei sen, jonka luo on kokoonnuttu, tarvitse suuria kustannuksia surra.

Minun pitäisi kai myös mainita jotakin herrasperheistä, mutta teen sen vaan summassa, ilmoittaen niiden luvun. Kajaanissa on niitä kokonaista 6; Paltaniemen kylässä, peninkulman päässä kaupungista toiset 6; Sotkamon kirkonkylässä, 3,5 peninkulman päässä Kajaanista 5; sitä paitsi muiden pitäjien ja seurakuntien papit ja nimismiehet. Tästä luvusta olen heittänyt pois kaikkien vanhain poikain kodit, koskei niillä mitään arvoa ole.

Vielä täytyy minun mainita syyt siihen, etten tänä kesänä voi päästä Laukkoon. Ensiksi olen ottanut liian paljon työtä; täytyy sentähden olla kotona. Toiseksi ovat säätyläiset

uhanneet yleisesti ruveta terveysvettä juomaan ensi kesänä, jonka tähden minun myös pitää olla kotona. Kolmanneksi on muuan norjalainen eli lappalainen kirkkoherra Stockfleth luvannut viettää jonkun osan kesää täällä oppiakseen meidän puolen suomea; niinkuin myös maisteri Ståhlbergin pitäisi lupauksensa mukaan saapua tänne Helsingistä; senkin tähden en voi liikkua täältä, ennenkuin ensi syksynä. Mutta kun sitten sinnepäin tulen, en palanne tänne niin pian, sillä olen aikonut hakea virkavapautta kokonaiseksi vuodeksi saadakseni olla Helsingissä ja muissa osissa maattamme.

Pyydän lausua nöyrimmät terveiseni herra arkiaterille ja liitän tähän kirjeen Adolffille,^[9] koska en voi arvella muuta, kun että hän lukee kotiopettajansa johdolla ja oleskelee Laukossa.

Pysyn suurimmalla kunnioituksella teidän, jalosukuinen rouva arkiatrinna, nöyrimpänä palvelijananne

Elias Lönnrot.

Kajaanissa 26 p. huhtik. 1839.

Joulunaikana eli ehkä jo aikaisemmin syystalvella 1839 saapui Lönnrot vihdoin taas kerran Laukkoon ja tällä lepoajalla hän luultavasti sai valmiiksi "*Kantelettaren*", joka ilmestyi seuraavana vuonna, Lyhyt kirje, jonka hän palattuaan Helsinkiin luultavasti Adolfin ja Kaarlon kanssa kirjoitti rouva Törngrenille, todistaa, kuinka tämä harrasti suomalaista kirjallisuutta. Se seuraa tässä:

Jalosukuinen rouva arkiatrinna!

Että paluumatkamme Laukosta luonnistui hyvin ja onnellisesti, ja että me seuraavana päivänä noin kello 6:n aikaan tai vähää ennen tulimme tänne Helsinkiin, siitä ovat toiset jo varmaankin kirjoittaneet. Samaten myös täkäläisistä uutisista, ja jotka sitäpaitsi tavallisesti ovat jotensakin vanhoja, ennenkuin minä ne kuulen. Jotain voin kuitenkin kertoa, jota he mahdollisesti eivät ole muistaneet, nimittäin että tohtori Rabbe ja apteekkari Salingre on nimitetty assessoreiksi. Terveiset Ursinille, Ilmonille, Sjömanille, Rabbelle ja Pihlflyktille toimitin perille, paitsi viimemainitulle, jota useampia kertoja turhaan hain. Myöhemmin tapasin häntä kuitenkin akatemiiassa.

Suomalaisia kirjoja olen ostanut useampia, paitsi muita senkin, joka esittää kristityn päävelvollisuudet ja jota te, hyvä rouva, sanoitte erityisesti haluavanne. Otavaa en ole vielä saanut, mutta jos vielä saan sen ennen Laukon miesten lähtöä, lähetän senkin. Omat *opera omnia* lähettäisin kaikella kunnioituksella myös, mutta osaksi epäilen, ansaitsevatko ne sitä, osaksi ei minulla tällä kertaa ole nidottuja kappaleita, koska en tullut sitä ennen ajatelleeksi.

Pyydän lausua nöyrimmät terveiseni herra arkiaterille ja pysyn suurimmalla kunnioituksella teidän, jalosukuinen rouva arkiatrinna, nöyrimpänä palvelijananne.

Elias Lönnrot.

Helsingissä 5 p. helmik. 1840.

Kevään ja kesän 1840 vietti Lönnrot Etelä-Suomessa, jolloin hän oli tilaisuudessa läsnäolemaan Suomen yliopiston silloin vietetyssä kaksisataa vuotisessa muistojuhlissa. Vaatimaton Lönnrot oli osaaottajien loistavassa rivissä yksi niitä, joita etenkin ulkomaalaiset oppineet enin huomasivat.

Mieluisempaa kuin juhlan komeus ja kunnioituksen osotukset oli kai Lönnrotille rauhallisen kesän vietto Laukossa, josta hänen kumminkin kohta täytyi riistää itsensä irti heti syksyn alkaessa ryhtyäkseen virkansa toimitukseen Kajaanissa sekä siihen kuuluviin pitkiin tarkastusmatkoihin.

Ensimäisessä kirjeessä, joka nyt seuraa, kertoo Lönnrot tällaisesta matkasta, joka oli merkillinen siitä, että sillä matkalla suunniteltiin ja päätettiin kotimaisen kirjallisuutemme historiassa niin tärkeän aikakauskirjan "Suomen" perustaminen. Se tapahtui 11 p. syysk. 1840 ja olivat yhä vielä jatkuvan aikakauskirjan perustajat E. Lönnrot ja hänen jo ennen mainitut virkatoverinsa J.F. Ticklén sekä K. Asp, siis kaikki kolme lääkäreitä.^[10]

Lönnrotin lavein ja pisin matka alkoi 1841 vuoden alkupuolella ja loppui vasta myöhään syksyllä vuonna 1842, tämä matka ei ainoastaan ulottunut Suomen, Norjan ja Venäjän Lappiin, vaan myös Arkangelin ja Aunuksen kuvernementteihin.^[11] Kuitenkaan hän ei koko tätä aikaa oleskellut Suomen rajojen ulkopuolella, niinkuin seuraavien kirjeiden päivämääristäkin näkyy.

Matka alkoi oikeastaan 16 p:nä tammikuuta 1841 Paltamosta tunnetun kielentutkijan ja lappalaisen lähetyssaarnaajan, norjalaisen **Nils Vibe Stockflethin** seurassa, joka jonkun kuukauden ajan oli ollut Lönnrotin vieraana tämän vanhan pojan kodissa Polvilassa (puolen peninkulman päässä Paltamon pappilasta), jonne Lönnrot myös oli valmistanut kodin vanhemmilleen ja sisaruksilleen.

Lönnrotin aikomus oli tehdä pieni matka Stockflethin kanssa Venäjän Karjalaan, mutta Lönnrot, jonka ihmisrakkaus ei auttamatta voinut nähdä toisen kärsivän, jäi Ilomantsiin niin kauaksi aikaa erästä sairasta hoitamaan, että se aika, jonka Stockfleth olisi saattanut matkaan käyttää, loppui ja Lönnrot jatkoi sitten yksin matkaa Venäjän rajan toiselle puolen.

Tätä yhteistä matkaa Stockfleth kuvaa sittemmin painetussa päiväkirjassaan ja on hänellä sen ohessa yhtä ja toista kerrottavaa Lönnrotista, kuinka hän oli kansan mies ja ihmisystävä. "Rakkaus ihmisiin, kielitieteeseen ja — teehen, kas siinä ne kolme osaa, joista Lönnrot on

kokoonpantu", kirjoitti tämä norjalainen, joka lämpimästi ihaili Lönnrotia.

Ensimmäinen kirje, jonka Lönnrot matkoiltaan vuosina 1841-1842 kirjoitti ystävilleen Laukossa, lähti Petrosavodskista 20 p. maalisk. 1841 ja kuului näin:

Korkeasti kunnioitettu professorin rouva!

Te itse, hyvä rouva, olette käskeneet minua välistä kirjoittamaan, missä oleskelen ja kuinka voin, mutta minä siitä asti kun kesällä Laukosta lähdin, olen laimin lyönyt tämän tehtäväni. Sen vuoksi tahdon minä nyt lyhyesti kertoa, kuinka olen viettänyt aikani siitä saakka. Viipymättä kauemman aikaa matkalla tulin Kajaaniin, jossa muutamiksi kuukausiksi taas ryhdyin virkatoimiini. Niinkuin ennen olimme sopineet Ticklénin ja Aspin kanssa, kohtasimme me toinen toisemme 11 p. syyskuuta tarkastusmatkoillamme siinä, missä meidän piirimme yhtyivät. Tohtori Lindfors, jonka piiri myös rajoittuu meidän piireihimme samoilla tienoin, oli myös luvannut tulla saapuville samaan aikaan, mutta hän ei tullutkaan. Mutta me toiset vietimme siellä puoli kolmatta vuorokautta yhdessä. Meillä oli erittäin hauska sisässä, vaikka ulkona satoi lunta lakkaamatta. Ticklén oli erittäin mielissään Laukon terveisistä, jotka minulla oli muassani hänelle, eivätkä ne silloin vielä hyvin vanhoja olleet. Ellei hän itse ole sen jälkeen kirjoittanut, saan nyt sanoa häneltä terveisiä takaisin. Sekä ulkomuodoltaan että muuten on hän aivan entisensä kaltainen. Hän voi hyvin ja on ostanut itselleen oman talon, aivan lähellä Raahea. Tämän yhtymisemme aikana päätettiin myös Suomi-nimisen aikakauskirjan perustaminen, johon sitten kirjevaihdon kautta saatiin useampia aputoimittajia.

Joulukuun alussa tuli norjalainen kirkkoherra Stockfleth vaimoineen Kajaaniin. Rouva asui Paltamon pappilassa ja Stockfleth itse opiskeli suomea minun luonani. Kuukautta myöhemmin matkustimme, hän ja minä yhdessä Karjalaan, josta hän palasi 12 p:nä helmikuuta noutaakseen vaimonsa Paltamosta ja sitten matkustaakseen pohjoisimpaan Lappiin, jonne hänen piti saapua maaliskuun lopulla. Luultavasti hän nyt jo alkaa olla siellä. Mutta minä jatkoin matkaani Karjalasta tänne ja asun nyt täällä venäläisen papin luona ja paastoaan hänen ja hänen vaimonsa kanssa; tästä paastoamisesta voin niin hyvin, että soisin sen kestävän aina eikä vaan pääsiäiseen.

Täältä lähdän muutaman päivän perästä maaseudulle. Huhtikuun lopulla luulen tulevani Kemin pieneen kaupunkiin Valkean meren rannalle ja sieltä aion, niin pian kun tulee avovesi, lähteä koko kesäksi tutkimaan heidän kieltään. Syksyllä tulen Kuolan niemimaan kautta Norjan Lappiin, jossa niinkuin olemme keskenämme sopineet taas tapaan Stockflethiä. Vasta seuraavana talvena palaan Suomeen ja kohta sen jälkeen toivon taas saavani tavata herrasväkeä Laukossa.

Vaikka olen ollut täällä jo 5 vuorokautta, olen niin vähän ollut kaupungilla, ettei minulla ole paljo muuta siitä sanottavaa, kuin että se on niin suuri kuin kaksi kolmatta osaa Helsingistä, että siinä on hyvin leveät kadut, monta kivirakennusta, muuten komeita puurakennuksia, useita kaksikerroksisia, kaksi kirkkkoa, kuvernööri, piispa, kolme lääkäriä y.m. Kaupunki on juuri Äänisjärven rannalla. Kaupungin ympärillä olevissa kylissä, paitsi aivan viereisissä, puhutaan suomea, mutta kaupungissa enimmäkseen venäjää. Paaston aikana eletään täällä niin, että aamulla kello 8 juodaan joko 3 kuppia kahvia tahi 5, 6 kuppia teetä, kello 1 syödään sitten annos kalanlientä ynnä leipää ja toinen annos keitettyä kalaa ja leipää. Sitten juodaan 5 tahi 6 kuppia teetä illalla kello 6:n aikaan ja kello 8 tahi 9 aikaan syödään toisen kerran aivan samoja ruokalajeja kuin päivälliseksi. Niin on nyt eletty 5 vuorokautta ja niin kai eletäisiin pääsiäiseen asti, jos niin kauaksi aikaa jäisin tänne. Rikkaissa perheissä kuuluu kuitenkin paastonkin aikana vallitsevan suuri ylellisyys, vaikkei käytetäkään muita kuin luvallisia ruokalajeja. — Tänäkin kastettiin kirkossa muudan saksalainen luterinuskoinen kreikkalaiskatoliseen uskoon; mieleni teki mennä katsomaan harvinaisia kastamismenoja, mutta koska posti lähtee huomenna ja minulla oli useampia kirjeitä kirjoitettavana, jäin kotiin. — Sanomalehdissä luin jo Kajaanissa ollessani, että Adolfista on tullut *civis academicus*, johon minun pitäisi erityisesti toivottaa hänelle onnea, mutta lähetän tällä kertaa vaan terveisiä sekä hänelle että Kallelle, jos he pääsiäiseksi sattuisivat tulemaan Laukkoon. Pysyn suurimmalla kunnioituksella, teidän, hyvä rouva, nöyrympänä palvelijanne!

Elias Lönnrot.

Petrosavodsk 20 p. maaliskuuta 1841.

Muutokset vuoden 1841 kevään ja kesän matkasuunnitelmassa näkyvät seuraavasta kirjeestä päättäen antaneen Lönnrotille tilaisuutta mainittuna kesänä käydä Laukossa.

Mitä Lönnrotin suuren tutkimusretken jatkamiseen tulee, on mainittava, että hänen onnistui saada matkakumppaniksi **Mattias Aleksanteri Castrén**, silloin nuori noin 28 vuotias maisteri, jonka matkakustannukset Lönnrot oli luvannut suorittaa. Matkakumppanit kohtasivat toisensa marraskuun alussa 1841 Kemin pappilassa, täältä he lähtivät saman kuun 13 p:nä Kuolajärven Lappiin ja Inariin, jonne he saapuivat kolmantena joulupäivänä vietettyään jouluaton lappalaiskodassa. — Tammikuun 6 p:nä 1842 saapuivat he pastori Stockflethin luo Karasjokeen ja 18 p:nä tammikuuta näkivät he taas auringon ensimmäisen kerran, "ja", kirjoitti Lönnrot tästä, "oli se meistä niin ihmeellisen komea, ettemme pitkään aikaan voineet kääntää silmiämme siitä".

Palatkaamme nyt, ennenkuin me edelleen lyhyesti kerromme matkasta, Kemin pappilaan, josta

Lönnrot vähää ennen lähtöään kirjoitti seuraavat rivit Laukon rouvalle.

Jalosukuinen professorin rouva!

Paljon ikävän ja paljon kaipauksen jälkeen, joka etenkin ensi aikoina Laukosta lähdettyäni, vaivasi minua, tulin vähitellen Kajaaniin ja nyt olen jättänyt senkin paikan yhtyäkseni tulevaan matkakumppaniini Castréniin täällä Kemissä. Huomenna lähdemme täältä ja matkustamme viipymättä Venäjän Lappiin, jonne meillä Rovaniemen ja Kemijärven pitäjien kautta on yli 40 peninkulmaa. Sinne olemme aikoneet jäädä kevääseen asti. Toukokuussa menemme Kuolaan, josta me ensi laivatilaisuudessa matkustamme Meseu joen seuduille Valkean meren rannoille Arkangelin itäpuolelle, siellä toivomme näet tapaavamme ensimmäiset Samojeedit. Suuntaammeko sieltä matkamme vielä kauemmas itäänpäin, sitä emme vielä ole päättäneet, vaan jätämme sen riippuvaksi asianhaaroista, jotka sitä ennen voivat sattua. Luultavasti sattuu kuitenkin ennen muita se asianhaara, että koti-ikävä ajaa meidät takaisin omaan maahan, jossa tapauksessa ei olisi minulle mahdotonta tulla Laukkoon 18 p:nä elokuuta ensi vuonna. Siitä asti kun lähdin Laukosta, olen niinkuin ennenkin ollut terveenä ja muuten matkustanut tänne asti ilman huomattavampia seikkailuja. Tänäpäin olen kirjoittanut useille tuttaville, ja paitsi muille kirjoitin äsken Atelle ja kehoitin häntä Frans von Beckerin kanssa kirjoittamaan minulle muutamia riviä Kuolaan, jossa kirje tapaa minut, vaikka se lähtisikin Helsingistä huhtikuun lopulla. Mutta koska hän mahdollisesti latelee minulle vaan Helsingin uutisia, niin rohkenen liittää tähän kirjekuoren, jossa on minun osoitteeni täällä Kuolassa, sitä tapausta varten, että te, hyvä rouva, mahdollisesti soisitte minulle sen kunnian, että kirjoittaisitte minulle muutaman rivin. — Toivon, että Jumala suo herrasväelle terveyttä sekä tänä että monena seuraavanakin vuonna, ja piirrän suurimmalla kunnioituksella teidän kiitollisin ja nöyryin palvelijanne

Elias Lönnrot.

Kemin pappilassa 11 p. marrask. 1841.

Lönnrot ja Castrén eivät kelirikon tähden voineet täyttää totta ryhtyä matkaansa Pohjois-Venäjälle ennenkuin 19 p:nä toukok. 1842, jolloin he ensin kävivät Solovetskoin luostarissa. Toukokuun 29 p:nä saapuivat he Arkangelin kaupunkiin, jossa Castrén sai tietää, että hänelle oli myönnetty 1000 ruplaa hopeassa Suomen valtiovaroista tieteellisten tutkimuksien harjoittamista varten Euroopassa asuvien Samojeedien kesellä. Hänen täytyi sentähden erota Lönnrotista, joka lähti Äänisjärven etelä- ja kaakkoispuolella, Aunuksen kuvernementissa asuvien tjuudien luo, sillä välin kun Castrén varustautui lähtemään niin sanottujen Terin lappalaisten luo lähelle Ponoita.

Arkangelissa sai Lönnrot kirjeen rouva Törngreniltä ja hänen pojaltaan Adolfilta ja vastasi sieltä kumpasenkkin kirjeeseen. Rouva Törngrenin kirjeessä on kai kuvauksia, jotka osaksi myös löytyvät "Morgonbladet'in" 57, 59, 60 ja 61:ssä numeroissa julaistussa kirjoituksessa. Laukon kirje otetaan kuitenkin tähän kokonaisuudessaan, luultavasti lukijan mieliksi. Se kuuluu seuraavasti.

Korkeasti kunnioitettu, jalosukuinen professorin rouva!

Ennenkuin tänään ehdin viedä myötäseuraavan Adolfin kirjeen postiin, sain suureksi ilokseni vastaanottaa teidän kunnioitetun kirjeenne huhtikuun 8:nelta p., hyvä rouva. Adolfin kirjeessä olen jo maininnut, miksi aikaisemmin, kuin olin ensin aikonut tulin lähteneeksi Kuolasta. En sentähden tahdo uudestaan kertoa sitä tässä, enkä muutakaan, josta jo olen Adolfille kirjoittanut. Ikävintä minulle on, etten ollenkaan voi toivoa olevani edes omassa maassa elokuun 18 p:nä tänä vuonna, vaan olen silloin niinkuin nytkin kaukana sieltä ja aivan yksin, sillä maisteri Castrén, jonka kanssa tähän asti olen matkustanut, palaa nyt täältä Venäjän lappalaisten luo. Tämä ajatus on välistä ollut minulle niin raskas, että vähällä olen ollut palata täältä suoraa tietä Suomeen ja Laukkoon. Enkä vielääkään tiedä, eikö olisi parasta tehdä niin; mutta koska Sjögrenkin useampia kertoja on kehottanut minua tutkimaan tjuudien kieltä, enkä minä toisen kerran niin helposti pääse tänne, olen nyt päättänyt tutkia sitä, niin paljon kuin kahdessa, kolmessa kuukaudessa voin ehtiä. Muuten ei ole minun, paremmin kuin Kallenkaan onnistunut tottua venäläiseen elämään, sitäkin vähemmän kun en luullakseni ole täysin perehtynyt herrasväen tapoihin omassakaan maassa. Luultavasti on täälläkin monta kunnioitettavaa henkilöä, vaikka muukalaisella tavallisesti on siinä suhteessa huono onni, ettei hän aina löydä heitä; minkä hän ensiksi löytää on vaahtoa, joka aina pinnalla uiskentelee. Kuolassa opimme kuitenkin tuntemaan erään ispravnikin nimeltä Latischeff, joka oli erittäin kunnan mies. Virka-asioissa tuli hän Kemiin vähän meidän jälkeemme ja seurasi meitä sitten tänne asti. Täällä asetuimme asumaan venäläiseen ravintolaan, jossa me asunnosta, ruoasta ja kahvista ensin saimme maksaa 15 ruplaa kahdelta hengeltä kolmen tai puolen kolmatta vuorokauden ajalta. Kahvi esim. oli laskettu 60:ksi kopekaksi lasilta ja minä tietämättömyydessäni join sitä usein vielä kaksi lasia. Puodeissakin maksetaan siitä 1 rupla 20 kop. naulalta ja sokerista 1 rupla. Venäläiset juovat yleensä vähän kahvia, mutta sitä enemmän teetä, tavallisesti 4, 5 juomalasia kerrassaan joka aamu ja ilta; tähän ruokajärjestykseen olen minäkin jo kutakuinkin tottunut. — Kolmannella vuorokaudella meidän täälläoloajastamme tuli luoksemme eräs pankin kirjuri, joka puhui saksaa, ja koetti selittää meille, ettei olisi meille oikein sopivaa asua ravintolassa, jonka tähden hän tarjosi meille asuntoa ja ruokaa kotonansa; hyväksi aluksi kutsui hän meidät päivällisille, joissa sitten saisimme tarkemmin miettiä asiaa. Mutta isäntä, joka lienee aavistanut, mitä tämä vieras

käynnillään tarkotti, vei meidät heti toisen poismentyä kahteen siistiin huoneeseen talonsa kolmanteen kerrokseen ja tarjosi ne meille ynnä ruoan kaksi kertaa päivässä sekä passauksen 1 ruplasta mieheen päivässä, joka hinta meistä ei ollut liioiteltu. Pankin sihteerin luo menimme kuitenkin päivällisille ja kun tämä aivan samoista eduista vaati 70 hopearuplaa eli 105 paperiruplaa meistä molemmista yhteensä kuukaudessa, jaimme ravintolaan suuresti kiittäen mallipäivällisistä, joita ei suinkaan saattanut ylenkatsoa. Sittemmin hän ei ole pitänyt erityistä huolta meistä, johon olemmekin hyvin tyytyväisiä, sillä mies luuli tietävänsä kaikki ja puhui sentähden enemmän, kuin mitä ainakin me jaksoimme kuulla. Emmekä me sen jälkeen ole käyneet hänen luonaan muuta kuin yhden kerran, muiden luona emme ole käyneet niinkään monta kertaa, ja niin olemme menetelleet ainakin kolmesta syystä. Ensiksi emme puhu tyydyttävästi saksaa emmekä venäjää; toiseksi ei pukumme Lapin matkojen perästä juuri ole paraimmassa kunnossa ja jos missä niin Venäjällä tuomitaan miestä vaatteiden mukaan; kolmanneksi ei meillä tuollaisista vieraisa käynnistä ole mitään hyötyä, vaan päinvastoin vahinkoa, koska niihin vaan menisi aikaa, joka tuskin riittää tutkimuksiimme. Mutta täällä Arkangelissa näkyvät ihmettelevän ettemme käy vieraisa tai edes kunniaatervehdyksillä, eivätkä voi ymmärtää, kuinka me saamme aikamme kulumaan. Eilen tapasin kadulla erään kuvernementin sihteerin, nimeltä Bohuslav, joka talvella kävi Kuolassa ja puhuu latinaa, sillä hän on ollut ylioppilaana Vilnassa, Hän alkoi nuhdella minua siitä, etten ole käynyt hänen luonaan. Hänen kanssaan oli vanhanpuolinen herra, joka taas puhui saksaa. Tämä alkoi kysellä minulta matkani ja täällä oloni tarkotusta, jonka selitin hänelle. Sitten kysyi hän minulta, oliko minulla tuttuja. — Ei yhtään ennestään. — "Onko teillä sitten suosituskirjeitä jollekulle?" — Ei, sillä minä en juuri välitä tuttavuuksista, enkä siis tarvitse suosituskirjeitä. — "Oletteko olleet kunniaatervehdyksellä kuvernöörin luona?" — En, sillä kun minulla ei ole mitään tekemistä hänen kanssaan, en ole turhaan tahtonut vaivata häntä kunniaatervehdykselläni. — "Mutta jos matkalla sattuisi ikävyyksiä, niin olisihan kuitenkin hyvä, että olisitte käynyt kuvernöörin luona". — Toivon passillani ilman ikävyyksiä pääseväni Aunuksen kuvernementtiin, jonne ehkä jo huomispäivänä lähden. — "Ettehän ole Venäjän alamainen?" — Kuinka suvaitsette; olen Suomesta ja Venäjän keisari on meidän suuriruhtinaamme. — Siihen loppui lyhyt tutkinto ja minunkin lienee aika lopettaa tämä kirje, jonka teenkin toivottaen herrasväelle paljon iloa ja hauskuutta kesän kuluessa ja ennen kaikkea hyvää terveyttä, joka onkin paras ehto kaikelle hauskuudelle. Tulkoon uusi rakennus,^[12] johon herrasväki nyt on muuttanut, vuosien vierieessä yhtä hauskaksi kuin vanha, tahi jos mahdollista suuremman mukavuutensa vuoksi, vielä hausemmaksi! Kun nyt teidän kirjeistänne, hyvä rouva, olen saanut tietää, että Kalle on Moskovassa, niin kirjoitan nyt myös hänelle.

Suurimmalla kunnioituksella teidän, jalosukuinen rouva, nöyrin palvelijanne

Elias Lönnrot.

Arkangelissa 26 p. kesäk. 1842.

Samana päivänä kirjoitettu kirje Adolf Törngrenille seuraa nyt vuorostaan:

Arkangelissa 26 p. kesäkuuta 1842.

Rakas veli!

Kiitos kirjeestäsi, jolla minua muistit, ja jonka täällä Arkangelissa sain käsiini. Se oli sitä tervetulleempi, kuin se oli melkein ainoa, jonka Suomesta lähdeyttäni olen saanut, sillä paitse sinua ja Rabbea ei kukaan muu ole kirjoittanut, tahi en minä ainakaan ole saanut heidän kirjeitään. Tulinkin lähteneeksi Kuolasta, ennenkuin olin aikonut, jonka tähden en vielä ole voinut saada niitä kirjeitä, jotka on Kuolaan lähetetty. Syyn tähän aikaisempaan lähtöön lienen jo maininnut edellisessä kirjeessäni. Aihetta siihen antoi Sjögrenin kirje, jossa hän neuvoi meille samojeedin kielen opettajaksi venäläisen arkimandriitin nimeltä Venjamin, jonka piti oleskella eräässä luostarissa lähellä Onegan kaupunkia. Mutta kun me enemmän kuin 50 peninkulman matkan päästä tulimme Kemiin, saimme kuulla, että mainittu arkimandriitti samojeedin kielen taitoineen oleskelikin Arkangelissa eli Arkangelskissa, niinkuin venäläiset nimittivät tätä kaupunkia. Sentähden, niinkuin myös kelirikon tähden olimme Kemissä kokonaisen kuukauden ja lähdimme sitten Valkean meren yli tänne, jossa nyt myös olemme olleet kuukauden. Kuusi peninkulmaa Kemistä on saarella rikas Solovetskoin luostari ja siellä viivymme toista viikkoa, koskei meillä ollut mitään tilaisuutta päästä eteenpäin. Vihdoin vuokrasimme itsellemme veneen ja soutajia, jotka veivät meidät lähimpään paikkaan mannermaalle, hinasimme itsemme sitten jäälohkareiden välitse toisesta kylästä toiseen ja saavuimme viimein toukokuun 29 p:nä tänne. Täällä olemme paitsi ennen mainittua arkimandriittia tavanneet useampia samojeedeja ja olemme siis olleet tilaisuudessa oppimaan heidän kieltään matkustamatta askeltakaan eteenpäin. Mutta siitä vähästä päättäen, minkä minä olen samojeedien kieltä oppinut, eroaa se niin suuresti suomen kielestä, ettei siitä minun arveluni mukaan ole mitään hyötyä suomen kieliopille ja sanakirjalle. Sentähden jätänkin koko samojeedien kielen oman onnensa nojaan ja lähden täältä tjuudien luo Aunuksen ja Novgorodin kuvernementin pohjoisiin osiin. Nämä tjuudit asuvat nimittäin Äänisjärven etelä- ja lounaispuolella Wyitegran, Ladeinoje Polen, Tichvinin ja Bjaloserskin ympärillä; nämä paikat sinä voit kaikki löytää Venäjän kartalta. Siellä tulen oleskelemaan ehkä talvikeliin asti, jos nimittäin virkalomaani pitennetään edes puolitoista kuukautta, josta olen kirjoittanut Rabbelle.

Muuten loppuu minulle tähän asti myönnetty virkaloma syyskuussa. Etten siis nyt voi odottaa yhtä hauskaa ja rauhallista kesää kuin viimeinen Laukossa, sen huomaat helposti, ja elokuun 18 p:nä olen, Jumala tiesi, missä. Elä silloin unhotta minunkin puolestani tyhjentää malja vanhan isäsi terveydeksi, koska en itse voi sitä suullisesti tehdä. Mutta miksi en voisi sitä itse suullisesti tehdä — ja siitä aion kyllä aikoinaan pitää huolta, — mutta tarkotin, etten voi tehdä sitä siellä Laukossa. Edeltäkäsini pyydän sinua lausumaan nöyryimmät terveiseni vanhemillesi, sekä myös muistamaan sanoa terveiseni Ticklénille ja muille tuttaville, jotka, mahdollisesti nauttivat kesän ja vieraanvaraisuuden suloisuutta Laukossa.

Logices-tutkintosi johdosta, jonka jo viime syksynä suoritit, toivotan sinulle onnea, ja lisäksi tähän onnentoivotukseeni aimo joukon hyvänsuontia, jos sinä, niinkuin kirjeestäsi voi päätätä, tällä lukukaudella olet suorittanut tutkinnon venäjän kielessä. En minä tahdo epäillä, niinkuin Kalle kuuluu tehneen, logices-tutkintosi todellisuutta; päinvastoin pelkään minä, että sinä liian paljon kiirehtimällä tutkintojasi, voisit turmella terveytesi ylenmääräisen valvomisen kautta. Mitä tutkintoja on toverisi Frans (von Becker) suorittanut, vai tutkiiko hän vielä yhtä ahkerasti kemiaa, kuin viime kesänä? — Tulevan syyskuun keskipaikoilla aion käydä Ladeinoje Polen postikonttorissa ja toivon, että minulla silloin on kunnia saada sinulta muutamia rivejä, sisältäen tietoja Laukosta ja myös muita uutisia, niinkuin esim. mitä Sjöman nyt toimittaa erottuaan yliopistosta, ja kuinka Kalle Moskovassa voi. Moskovassa hän kai on, vaikka en sitä varmasti tiedä, koska hän oli aikeissa lähteä Charkofiin. Tämän epävarmuuden tähden en voi hänelle kirjoittaa, enkä häneltä itseltään saada tietoja.

Arkangelin kaupunki, jossa tätä nyt kirjoitan venäläisen ravintolan kolmannessa kerroksessa, on isonlainen kaupunki; ei sitä kuitenkaan voi Helsinkiin verrata, vaikka sen pituuden sanotaankin olevan 7 virstaa. Tämä pituus, josta varmaankin voi tinkiä pois 2 virstaa, mutkittalee sitä paitsi pitkin Wienan joen rantaa, joka joki tässä kaupungin alla on ainakin 2 virstaa leveä. Kaupungin leveys on hyvin vähäpätöinen, ylipäätään se ei ole puolta virstaa leveämpi. Kirkkoja on täällä kokonaista 13 kappaletta, kaikki kivistä; taloja lasketaan olevan 1,380, asukkaita 10,500. Saksalaisia ja englantilaisia on paljon. Kemi oli huono kaupunki, Tampere on paljoo parempi. — Tähän tahdon nyt tällä kertaa lopettaa ja koska jo olen muistuttanut sinua terveisistä piirrän nyt tähän vaan

uskollinen veljesi

Elias Lönnrot.

J.K. Varsinaisen kirjekuoren sisään, olen pannut toisen, johon paitsi paikan nimeä olen kirjoittanut Sjögrenin käyttämän kirjeosotteen, joka siis lienee luotettava. Jos kirjoitat minulle, niin voit käyttää sitä, mutta sinun kirjeesi pitäisi lähteä Laukosta syyskuun alussa tahi Helsingistä viikkoa myöhemmin. Kuitenkin voi kirje pelkällä ruotsalaisellakin osotteella tulla perille.

Viimeisessä kirjeessä, jonka Lönnrot kirjoitti Laukkoon tältä pitkältä matkaltaan, kertoo hän hyvin leikkillisesti ja naivisti, kuinka hän piti huolta siitä, että hän — niinkuin hän ylläolevassa kirjeessään sanoo — suullisesti saisi tyhjentää maljan elokuun 18 p:nä jalon suojelijansa ja Laukon tämänpäiväisen sankarin kunniaksi. Enemmän kuin ehkä mikään muu kirje, joka on tähän kirjaseen otettu, tekee tämä sen nimen: Elias Lönnrotin nuoruuden ajoilta Laukon kartanossa oikeutetuksi, sillä siitä näkee joka rivistä, kuinka Lönnrot ajatuksissaan elää sikäläisen ystäväpiirin keskellä, ehkäpä hän olisi mielellään antanut pois osan siitä kunniasta ja maineesta, joka häntä odotti tulevaisuudessa, voidakseen juuri silloin ystävänsä Ilmonin kanssa pyöriä ja laulaa "Munteri tanssaa keikutusta".

Tuttavallinen kirje äidilliselle ystävälle, jossa hän kertoo omituisesta juhlanvietostaan, lienee suuresti huvittanut Laukon herrasväkeä. Se kuuluu näin:

Korkeasti kunnioitettu professorin rouva!

Koska tänään ajatuksissani elän enemmän Laukossa, kuin missään muualla maailmassa, en voi muuta kuin kirjallisestikin lähestyä herrasväkeä. Niinkuin kirjeen päivämäärästä näkyy, on tänään professorin 70:nes syntymäpäivä. Viikko sitten hankin itselleni sen viettämistä varten pullon "Haut-Sauterne, très-fin", jonka nyt aivan yksin olen juonut melkein loppuun asti. Ja viimeisen lasin, joka vielä on jäljellä, tyhjennän tämän lauseen jälkeen pistettä pannahani, sydämestäni toivottaen professorille ja herrasväelle kaikille onnea ja menestystä, jonka ohessa toivon, että edes jonakuna seuraavana syntymäpäivänä saan uudistaa saman toivomuksen siellä Laukossa. Ei paljon puuttunut, etten olisi saanut viettää tätä päivää huonolla laivalla ja rappiolle joutuneen forstermeisterin eli metsäviskaalin seurassa, joka oli ainoa sivistynyt ihminen koko laivassa. Mutta viime yönä kiihtyi tuuli, jonka tähden minä jo kello 2 iltapuoleen tulin tänne Ladeinoje Polen kaupunkiin eroten sekä viskaalista että laivasta, jotka hyvällä tuulella jatkoivat matkaansa Pietariin.

Muuta en ehtinyt eilen sentähden, että sittenkun muutamien tuntien kuluessa olin tyhjentänyt Haut-Sauternepullon, tuli teenjuontiaika, ja kohta senjälkeen tuli aika juoda muutama lasi punssia. Mutta koska en vielä ole oppinut yksin juomaan punssia, en ainakaan minkäänlaisella ilolla, täytyi minun hankkia seuraa. Minulla ei ollut kaupungissa ainoatakaan tuttavaa jonka olisin voinut kutsua luokseni, mutta asuntoni,

paras, jonka puolen tunnin hakemisen jälkeen voin saada, on niin hyvin varustettu, että siihen tullaan toisen huoneen kautta, jossa isäntä itse ynnä kaksi majoitettua sotamiestä asuu. Lähetin hakemaan pullon rommia tahi arrakia, mitä se lienee ollutkin, sillä ruplan se maksoi niinkuin arraki meillä, ja kutsuin isännän ja sotamiehet kanssani juomaan. Toinen viimemainituista oli malorossilainen, toinen puolalainen, isäntä itse puhdas venäläinen, minä suomalainen, niin että meidän pieni seuramme luultavasti oli sekalaisempi kuin herrasväen siellä Laukossa samana päivänä. Me tyhjensimme pullon ilolla ja riemulla, jota tehdessä vieraanikin yhtyivät kaikkiin toivomuksiini. Mutta nyt aamupuhteella on sekä allekirjoittaneella että myös mainituilla kunnioitetuilla vieraila, pään kipua, niinkuin kunnan kemujen jälkeen tavallisesti on. Isäntä tuli vähän aikaa sitten luokseni ja kysyi, enkö minä tänään voisi antaa hänelle jotain, joka selvittäisi hänen päätään, mutta minä sanoin, että nyt oli sellainen päivä, ettei hän minulta voinut saada pisaraakaan. Koska kuitenkin pidin velvollisuutenani jollakin tavalla selvittää heidän päätään, annoin heille muutamia lanttia ja käsinkin heidän kaupungista hankkia itselleen, mitä halusivat. He ovatkin nyt tehneet sen senlaisella menestyksellä, että emäntä harvan oven takana ei kuulu olevan oikein tyytyväinen mieheensä hänen varhaisen aamukestityksensä tähden. Kuitenkin keitti hän minulle hyvänlaista kahvia, jonka tähden luulen hänen olevan vähän lempeämmän minua kohtaan, vaikka minun täytyykin pitää itseäni syypäänä pahaan, josta hän on torunut miestänsä.

Arkangelin kaupungin, josta kirjoitin herrasväelle jätin heinäkuun 6 p:nä, matkustin ensin noin 15 peninkulmaa meritse, sitten maitse 12 peninkulmaa Onegan kaupunkiin Valkean meren rannalle, josta vielä matkustin maitse, 35 peninkulmaa Kargopolin kaupunkiin ja 23 peninkulmaa Wyitegran kaupunkiin. Molemmat viimemainitut kaupungit sekä Ladeinoje Pole, jossa nyt olen, ovat jotensakin samanlaisia kuin Tampere, mutta Onega on paljoa huonompi. Kargopolin ja Wyitegran välillä olin jonkun aikaa tjuudilaisessa, Isjaiva nimisessä kylässä, keskellä venäläisiä kyliä. Mutta tjuudilainen kieli oli niin häviämäisillään, että pienet lapsetkin mieluummin puhuivat venäjänkieltä kuin tjuudien kieltä. Sentähden en sillä paikkakunnalla viipynyt kauan, vaan päätin hakea toista, jossa samaa kieltä puhutaan puhtaammin. Täältä on minulla vaan muutamia peninkulmia ensimmäisiin tjuudilaisiin kyliin, jonne olen aikonut lähteä vielä tänään. Siellä viivyn kuukauden tahi puolitoista, jolloin palaan tänne ja sitte ehkä suoraan Suomeen, jonne minä erottuani maisteri Castrénista, joka Arkangelista palasi takaisin lappalaisten luo, olen ruvennut enemmän ikävöimään kuin ehkä koskaan ennen.

Toivotan teille, hyvä rouva, ynnä herrasväelle kaikille terveyttä ja menestystä, pysyen suurimmalla kunnioituksella herrasväen nöyrympänä palvelijana.

Elias Lönnrot.

Ladeinojo Polessa 18 ja 19 p:nä elokuuta 1842.

Toivon, että te, hyvä rouva, tilan tähden, jossa olen tätä kirjettä kirjoittanut, suotte minulle anteeksi sen suuren huolimattomuuden alusta loppuun, ja siinä toivossa vien sen nyt postiin, vaikka vähän aikaa sitten arvelin repiä sen rikki.

Arkangelista lähti Lönnrot 6 p:nä heinäk. 1842 veneellä Solovetskoin luostariin, jota matkaa hän "Morgonbladetissa" on kuvannut erittäin hauskaasti. Käytyään sitten Pertominskin luostarissa suuntasi hän matkansa Krasnagoraan ja sieltä Onegaan ja oli siten tutkimustensa varsinaisella alueella. Suomeen palasi hän myöhään syksyllä 1842.

Lönnrotin varsinaiset vaivaloiset matkat olivat nyt lopussa; hän olikin jo täyttänyt 40 vuotta ja saattoi huoletta jättää jälkisadon kaukaisista korvista nuorempien voimien korjattaviksi. Vielä teki hän kuitenkin matkan kielitutkimuksia varten Suomenlahden toiselle puolelle, Virossa, Liivinmaalla ja Inkerissä asuvien heimolaistemme luo. Tämä tapahtui talvella vuosina 1844 ja 1845. Palattuaan kotimaahan keväällä v. 1845 vieraili hän taas Laukossa ja neuvotteli äidillisen ystävänsä kanssa, pitäisikö hänen Kajaanista hakea Kuopioon, johon silloin olisi ollut tilaisuutta. Mikä se oli, joka molempien mielestä puolsi hänen jäämistään Kajaaniin, jonne hän, niinkuin jo mainittiin oli vienyt iäkkäät vanhempansa heidän köyhästä kodistaan, käy selville seuraavasta, joka on ote rouva Törngrenille osotetusta kirjeestä:

Korkeasti kunnioitettu professorin rouva!

Te kehotatte minua jonkun kerran kertomaan teille jotain itsestäni, tätä minulle rakasta kehoitustanne saan nyt ensi kerran noudattaa, sen jälkeen kun viimeksi eroin aina yhtä kalliista ja kodikkaasta Laukosta. Niinkuin tavallisesti sujui matkani ilman erikoisia seikkailuja Jyväskylän ja Kuopion kautta Kajaaniin. Kuopiossa viivysin viikon päivät ja lähdin sieltä kahden vaiheilla, muuttaisinko sinne takaisin, vai jäisinkö Kajaaniin. Viimein päätin kuitenkin jäädä viimemainittuun paikkaan, osaksi sen tähden, etten vanhempieni korkean iän vuoksi mielelläni voi erota heistä, ja heidän muuttaminen uuteen paikkaan olisi, niinkuin tekin, hyvä rouva, jo huomautitte, ollut sopimatonta; osaksi sentähden, että pelkäsin seuraelämän Kuopiossa vievän liian paljon aikaa, jota paitsi elämä siellä olisi tullut ainakin puolitoista kertaa niin kalliiksi kuin Kajaanissa, Tämän päätöksen jälkeen piti minun kuitenkin matkustaa takaisin Kuopioon. Minulla oli siellä kaikenlaisia asioita toimitettavana ja sitä paitsi piti minun sieltä hakea ylioppilas

(D.E.D.) Europaeus, jonka piti tulla minua auttamaan ja joka oli luvannut tulla Kuopioon huhtikuun keskipalkoilla, niinkuin hän tulikin. Nyt olemme molemmat matkalla Kuopiosta Kajaaniin, jonne olisimme päässeet kaksi päivää sitten, ellei tohtori Frosteruksen nuorin poika olisi sairastunut täällä Iisalmella ja vanhemmat hartaasti pyytäneet minua jäämään kunnes hän paranisi.

— — — — —

Kirjoitettuani edellisen enemmän kuin viikko sitten Iisalmella, ilman että kirje tuli valmiiksi ja lähetetyksi, saan nyt täällä Kajaanissa lisätä, että Frosteruksen poika parani viikon perästä, jolloin lähdin sieltä toukokuun alussa ja tulin Kajaaniin. Kevät on täällä ollut tavattoman hidas, jonka tähden rekikeli vielä on välttävä sekä maanteillä että jäällä, ja maa melkein kaikkialla talvipuvussa. Tavallisesti on maa meillä tähän aikaan ollut lumeton ja jos järvet eivät ole olleet jäättömiä, on kuitenkin joka päivä odotettu jäiden lähtöä. Toivottaen herrasväelle terveyttä ja kaikenlaista menestystä pysyn, hyvä rouva, suurimmalla kunnioituksella ja kiitollisuudella teidän nöyrympänä palvelijananne.

Elias Lönnrot.

Kajaanissa 14 p. toukok. 1845.

Yksi ainoa kirje on enää julaistavana Törngrenin kokoelmasta. Se on vuodelta 1847, vähää ennen Agapetuksen päivää, joka aina veti hänen ajatuksensa ja hänen sydämensä nuoruuden kodin puoleen, jossa hän toivoi saavansa viettää talven samana vuonna, ja jonne hän sanoo tuovansa "aivan uudet sukset" niillä kuljeskellakseen paikasta paikkaan tutuilla seuduilla niinkuin ennen nuorena ylioppilaana 25 vuotta sitten.

Kirje kuuluu:

Jalosukuinen professorin rouva!

Niin usein kun olenkin suurella ikävällä muistellut Laukkoa ja niin mielelläni kun olisinkin ollut läsnä herra professorin lähestyvän syntymä- ja nimipäivän vietossa, täytyy minun nyt toistaiseksi kuitenkin jäädä Kajaaniin. Rohkenen sentähden pyytää teitä, hyvä rouva, mainittuna juhlapäivänä esiintuomaan sydämellinen onnentoivotukseni herra professorille; toivotan hänelle edelleenkin terveyttä ja menestystä ja toivon, että ainakin myöhemmin itse saan ne toimittaa perille. Nyt pidättää ennen kaikkea tohtori Lindhin matka paikkakunnalta minua täällä. Oltuaan täällä enemmän kuin kolme vuotta, alkoi hänen suuresti tehdä mieli käydä tervehtimässä Viipurin läänissä elävää 85 vuoden vanhaa isäänsä. Tätä matkaa olisi hän tuskin voinut tehdä, jos minäkin olisin tahtonut matkustaa pois, sillä sen kautta, että muutamia maamittariperheitä on asettunut paikkakunnalle — ja kun ihmiset muutenkin ovat alkaneet tottua lääkkeisiin ja ruvenneet niihin luottamaan — ei nyt enää ole niin helppoa, kuin parikymmentä vuotta sitten jättää paikkakunta aivan ilman lääkärinhoitoa. Aina siitä asti kun 3 1/2 kuukautta sitten tulin tänne takaisin, olen ollut Kajaanissa ja aionkin pysyä täällä muutamia kuukausia, saadakseni sitten taas syksyllä suureksi ilokseni käydä Laukossa. Aivan uudet sukset olen jo varustanut siksi aikaa ja luulen kyllä, että ne kestävät yhden talven.

Pyydän teitä lausumaan nöyryimmät terveiseni herra professorille ja koska Kalle ja Adolf ja moni muu tuttava nyt lienee Laukossa niin pyytäisin teitä, hyvä rouva, hyväntahtoisesti sanomaan heillekin terveisiä.

Pysyn, jalosukuinen rouva, suurimmalla kunnioituksella teidän nöyrympänä ja kiitollisimpana palvelijananne.

Elias Lönnrot.

Kajaanissa 8 p:nä elokuuta 1847.

Muita kirjeitä Lönnrotilta rouva Törngrenille ei enää ole tallella. Hänen kirjevaihtonsa Laukon kanssa ei liene aivan lakannut yllämainittuun kirjeeseen, mutta kaikissa tapauksissa sanotaan sen käyneen hitaammaksi. Syy siihen oli — sitä olisi ollut vaikea aavistaa — niin, oli rakkaus. Nuoret immet Laukossa olivat aikoinaan luulleet, etteivät Amarin nuolet voineet pystyä kainoon ylioppilaaseen, mutta 47 vuotiseen Kajaanin tohtoriin ne pystyivät. Äkkiä kuultiin näet kaikkien ihmeeksi Laukossa, että Lönnrot oli kihloissa **Maria Piponiuksen** kanssa, joka oli totinen, yksinkertainen ja hyvä tyttö Oulusta, sikäläisen värjärimestarin tytär.

Kun rouva Törngren kuuli tämän uutisen, sanoi hän heti: "Jos ei se tyttö osaa kahvia keittää, niin tulee Lönnrot onnettomaksi!" Vakuutettuna että tämä ehto oli välttämätön hänen suosikkinsa onnelle, jota hän hänelle sydämestään soi, kirjoitti hän, pitemmältä arvelematta kuten ainakin, seuraavassa postissa Turkuun erälle ystävälleen, laamanni Snellmanin rouvalle, jolla oli sukulaisia Oulussa, ja pyysi hänen ottaa selkoa asiasta. Kun sitten muutama kuukauden perästä rauhoittava tieto saapui, että Lönnrotin tuleva puoliso oli yleisesti tunnustettu hyvänmakuisen kahvin keittäjäksi, ei rouva Törngreniä sen koommin tämä naimisliitto huolestuttanut. Hän tiesi nyt Lönnrotin aviollisen onnen olevan hyvissä käsissä.

Tässä lisättäköön vielä, että Lönnrot, joka ei persoonallisesti tuntenut morsiamensa läheisimpiä sukulaisia, saapui Ouluun muutamia päiviä ennen häitä, ja että hänen tuloansa vietettiin kahvikestillä sitä varten valmistetussa lehtimajassa morsiamen kotona. Pöydälle oli asetettu kantele, jonka kieliä sulhanen silloin tällöin kevyesti kosketteli, kunnes häntä pyydettiin laulamaan jotakin tämän kansallissoittokoneen säestyksellä, "Mielelläni", vastasi Lönnrot, katsoi

ystävällisesti hymyillen morsiamensa ja rupesi heti laulamaan:

"Raita se kasvoi rannalla
Ja yli muita puita!
Minun kultani kaunis on
Ja rakkahampi muita!"

Hän lauloi pienen iloisen laulun niin liikuttavan yksinkertaisesti ja herttaisesti, että melkein harras tunne valtasi kuulijain mielen ja kun viimeinen ääni lakkasi soimasta, näkivät he tyynen, mutta pohjalta lämminsydämisen morsiamen hellästi painavan päätään jalon sulhasensa, Suomen runojen isän olkapäätä vastaan. Heinäkuun 17 p:nä viettivät Lönnrot ja hänen morsiamensa häitään.

Vähää ennenkuin Lönnrot solmisi avioliiton siteet ja perusti itselleen oman tulevaisuuden kodin, katkesivat vahvimmat siteet, jotka olivat yhdistäneet hänet hänen onnelliseen nuoruuden kotiinsa, Laukkoon. Toukokuun 8 p:nä 1849 kuoli nimittäin siellä professorin rouva Eeva Agatha Törngren 66 vuoden iässä.

Ennen niin iloinen Laukon kartano tuli yhä hiljaisemmaksi. Ainoa, elossa oleva poika Adolf nai jo 9 p:nä syyskuuta 1849 Lahdentakaa kaukaisen sukulaisensa **Sofia Charlotta Idestamin**, ja kohta senjälkeen vuoden viimeisenä päivänä 1851 vei kasvatuspoika Kaarlo Vilho Törngren silloinen tietehistorian professori sekä yliopiston kirjastonhoitaja, kotiinsa puolisonaan **Otttiliana Sofia Wärnhjelmin**. Nämä molemmat nuoret perheet ympäröivät rakkaudella ja kunnioituksella iäkästä Törngreniä, eikä kestänytkään kauan, ennenkuin lasten iloiset äänet taas kajahtelivat vanhassa Laukossa. Mutta luonnolle oli velka maksettava; taudin kalvamana ja 86 ikävuoden painamana meni professori Juhana Agapetus Törngren 17 p:nä toukokuuta 1859 iankaikkiseen rauhaan.

Törngren ja hänen puolisonsa olivat eläessään säätäneet, ettei mitään hautajaiskemuja saisi pitää heidän kuolemansa jälkeen, jonkatähden heidän hautajaisissaan ei ollut vieraita ei edes Lönnrot. Hautajaisseurueessa oli vaan alustalaisia ja jokainen mökkiläinen ja lampuoti sai kestityksen asemesta tynnyrin rukiita.

Kunnioitettavien vanhusten haudat ovat heidän tyttärensä Eevan leposijan rinnalla Tottjärven hautausmaalla.

Professori Törngrenin hautakiveen on hakattu seuraava tunnettu värsy Prudentiuksen virrestä:

Maa, siis ota helmasi suojaan
Tää siemen tää kylvämä Herran,
Siks' kun sä sen käskystä Luojan
Tuot taivahan laihona kerran.

Hänen puolisonsa samanlaisella hautakivellä on seuraava värssy:

Kadonnut on ystävämme
Mutta hukkaan tullut ei,
Herraa nyt me ylistämme,
Hän se antoi, Hän se vei.

Yhdeksän kuukautta professori Törngrenin kuoltua, kutsui kuolema 19 p:nä helmikuuta 1860 pois puolison ja lasten luota heidän tukensa ja turvansa Törngrenin rakkaan ja häntä hellästi rakastavan kasvatuspojan Kaarlo Vilho Törngrenin, ainoastaan 42 vuoden iässä. Tämä Lönnrotin oppilas Laukon ajoilta on haudattu Helsingin vanhempaan hautausmaahan.

Elias Lönnrotin nimi eli kauan rakkaassa muistossa kansan keskuksella ja Tottjärvellä, olikin hän ollut heille hyvä tuttu nuoruudesta asti. Näiden seutujen asukkaille oli siis mieluista, kun höyrylaiva nimeltä *Elias Lönnrot* eräänä päivänä vuoden 1860 alkupuolella rupesi kyntämään Tampereen ja Hämeenlinnan välistä kulkuväylää. Sen oli silloinen Laukon herra nimituomari Adolf Törngren rakennuttanut ja antanut sille perheen uskollisen ystävän, Laukon yksinkertaisen kotiopettajan nimen.

Yhden ainoan kerran oli höyrylaivan omistajalla ilo antaa höyrylaiva Lönnrotin ja hänen perheensä käytettäväksi. He olivat nimittäin kesällä 1862 matkalla Ouluun ja käyttivät silloin höyrylaivaa Hämeenlinnasta Tampereelle. Kaimalleen toivotti Lönnrot silloin, että se kuudenkymmenen vuoden ikäisenä olisi edes yhtä raitis ja terve, kuin hän itse samassa iässä oli.

Tämän kirjoituksen aine on nyt lopussa. Sen ohessa voimme lisätä, että Lönnrotille ja hänen

puolisolleen 17 p:nä huhtikuuta 1850 — Eliaksen päivänä — heidän suureksi ilokseen syntyi poika, joka kasteessa sai isänsä nimen Elias, mutta jonka kuolema vanhempien suureksi suruksi aivan pienenä heiltä riisti.

Kauan ei Lönnrot saanut pitää hurskasta puolisoansa luonaan, ja neljästä tyttärestä jäi ainoastaan yksi eloon, tytär **Ida**, hänen uskolliseksi seurakseen ja suureksi lohdutukseksi hänen vanhoilla päivillään.

Nämä vietti Lönnrot syntymäseudullaan, kaukana maailman menosta Sarmatin kappelissa, jonne hän v. 1862, oltuaan noin yhdeksän vuotta suomen kielen ja kirjallisuuden professorina, vetäytyi Helsingistä.

Aution kauniissa seudussa kulki hän kesäisin veneessään pitkin tyyniä järviä, ja talvisin suksillaan synkissä metsissä — niin kuin ennen muinoin Laukossa — ja palasi aina tyytyväisenä ja virkistyneenä ruumiin ja sielun puolesta hiljaiseen työhuoneeseensa, jossa hän päivä päivältä, vuosikymmen vuosikymmeneltä teki työtä isänmaansa kunniaksi.

Täällä metsän ja järven ympäröimällä yksinäisellä Lammin tilalla nukkui hän viimein 19 p:nä maaliskuuta 1884 kuolemaan koko Suomen kansan siunaamana.

Hän oli silloin lähes 82 vuotta vanha.

Yhdessä niistä juhlista, joita Suomen pääkaupungissa huhtikuussa v. 1882 vietettiin Elias Lönnrotin 80:ntenä syntymäpäivänä, lausui **Z. Topelius** puheessaan juhlavieraalle seuraavat sanat:

"Niin kuka kysyi 50 vuotta sitten nuorta, tuntematonta tohtoria, joka silloin kuljeksi salomailla köyhissä pirteissä kirjoittamassa muistiin katoavia lauluja. Nyt ymmärrämme hänen matkojensa tarkoituksen, nyt ei ole sitä koulupoikaa, tuskinpa paimentyttöäkään, joka ei tavailisi hänen nimeään, ei ole mitään niin rakastettua nimeä koko maassamme!"

Ehkäpä Lönnrot silloin muistelllessaan kauan sitten kuluneita aikoja itsekseen ajatteli: "Hyvässä Laukossa kysyttiin minua 50 vuotta sitten, siellä ymmärrettiin matkojeni tarkoitus!"

Että Elias Lönnrot syvästi tunsu ja mielellään tunnusti olevansa kiitollisuuden velassa professori Törngrenille ja hänen puolisolleen selviää tästä kertomuksesta Lönnrotin onnellisimmasta nuoruuden ajasta. Elias Lönnrotin kanssa yhtyy varmaankin Suomen kansa säilyttämään molempien muistoa rakkaana ja kunnioitettuna.

VIITTESELITYKSET:

- [1] Nyt jo kuollut komissioniimaamittari Hämeen läänissä **Samuli Saurén**, syntynyt samana vuonna kun Lönnrot (1802). Saurén tuli ylioppilaaksi joulukuussa 1821, ja kuului uusmaalaiseen osakuntaan.
- [2] Valtion historiallisessa museossa on varjokuva, johon tuntematon käsi on kirjoittanut, että se on otettu Elias Lönnrotista lapsena. Kehittymättömistä piirteistä ei varmaan voi päättää, onko asian laita niin vai ei.
- [3] Hänen varhaisen hautansa ääressä Runeberg sepitti seuraavan pienen runon.

Kaikk' jalo maasta kiirehin
Pois haihtuu, katoaapi,
Laill' eksynehen enkelin
Se taivast' tavottaapi.
Se tuskin ennättää
Maass' syämmet sytyttää
Ja tenhota ne sulollaan,
Kun kotiin jo se kutsutaan.

Runoilijan ikuistuttama oli matematiikan professorin J.F. Ahlstedtin tytär ja kuoli 21 vuoden iässä 7 p. Helmik. 1832. — Mitä muihin yllämainittuihin Lönnrotin nuoruuden tuttavien tulee, mainittakoon, että Amelie Adlercreutz joutui naimisiin sotakamreeri J.G. Florinin kanssa ja kuoli 73 vuoden vanhana v. 1873. Adèle Idman taas kuoli v. 1877 kamarineuvos Holmbergin puolisona 64 vuoden iässä. Viimeinen ystävästä oli Augusta Lundahl-Wallenius, joka kuoli 14 p. kesäk. 1892, saavutettuaan 80 vuotta. Wilhelmiina Bohmin myöhemmistä vaiheista en tiedä mitään. Hän lienee ollut Pirkkalan rovastin Bohmin ja hänen puolisonsa Agathe von Knorringin tytär.

- [4] Missä siihen aikaan professori Törngren ynnä pojat Juhana ja Adolf — viimemainittu silloin ainoastaan neljän vuoden vanha — joille Lönnrot ei tällä kertaa lähetä terveisiä, lienevät olleet, en tiedä.

Liitän tähän pienen kirjeen ilman päivämäärää, jonka Lönnrot on kirjoittanut nuorelle oppilaalleen kirjoitustaidossa Adolf Törngrenille, joka jo neljän, viiden vuoden iässä on saanut tarttua kynään. Pieni kirjoitus on myöhemmiltä ajoilta kuin 1828, mutta koska siinä kosketellaan muistoja Valamosta, saakoon se paikkansa yhtä hyvin tässä kuin jossain muualla. Lönnrot, joka kirjoitti kirjeen alle leikillisen "Nu" sanan, mahdollisesti tarkottaen jotain oppilaansa lempisanaa, kirjoitti tälle seuraavat rivit:

Hyvä Atte!

Suo anteeksi, että nyt vasta vastaan kirjeeseesi jonka puolitoista vuotta sitten kirjoitit minulle. Tässä lähetän sinulle puolivalmiin piirustuksen, joka kuvaa näköaloja Valamosta. Tiedän kyllä, että pidät hevosia suuremmassa arvossa kuin m(unkkeja) ja tallia parempana kuin luostaria, mutta minulla ei satu olemaan mitään ensiksi mainittua lajia lähettää sinulle. Voi hyvin ja opi ennen kaikkea kesällä syömään mansikoita ja vaapukoita.

Sinun Nu'si.

- [5] Omituista on, että Lönnrotin ainoa oppilas, Kaarlo Törnégren, kehitti itsensä varman sointuisan ruotsinkielen käyttäjäksi, sillä välin kuin opettaja itse käytteli samaa kieltä kyllä tyneesti mutta samalla kuitenkin jonkun verran tottumattomasti, johon hänen lapsellisen hyväntahtoinen huumorinsa muodosti hauskan vastakohdan. Huomattavaa on myöskin, että sama oppilas, vaikkapa hän suuresti rakasti ja ihaili Suomen kansaa ja isänmaataan rakastavaa opettajaansa, nuorena oli kokonaan muuttamaisillaan Ruotsiin. Tästä tuumasta luopui hän kumminkin tarkemmin asiaa punnittuaan, senjälkeen kun hän vuosina 1836-1837 oli viettänyt jonkun aikaa siellä.
- [6] Ticklénistä ja Hedbergistä ynnä muutamista muista Lönnrotin virkaveljistä enemmän vastedes.
- [7] **Anders Erik Hedberg**, Lönnrotin ystävä kouluajoilta, jonka muistosta Lönnrot hänen kuolemansa jälkeen piti veljellisesti huolta, oli piirilääkärinä Oulussa. Hän oli syntynyt 1804, oli käynyt Turun katedraalikoulun läpi ja tuli ylioppilaaksi 1822. — Mitä muihin Lönnrotin kirjeissään nimittämiin virkaveljiin ennen ja jälkeen 1840 tulee, mainittakoon tässä yhteydessä, että **Juhana Fredrik Ticklén**, syntynyt 1802 ja niinkuin tunnettu yksi Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran perustajia oli piirilääkärinä Raahessa; hän tuli ylioppilaaksi 1819; **Kustaa Asp**, syntynyt 1808, ylioppilas 1823, oli Hedbergin jälkeen piirilääkärinä Oulussa; **Martti Juhana Lindfors**, jossa niinkuin tunnettu ensimmäiseksi heräsi ajatus Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran perustamisesta, syntyi v. 1800, tuli ylioppilaaksi 1818. Hän oli piirilääkärinä Kuopiossa.
- [8] Kaarlo Vilho Ahrenberg nimitettiin v. 1836 Wiipurin kymnaassin lehtoriksi.
- [9] Kadonnut.
- [10] "Suomi" rupesi ilmestymään v. 1841 sekä käsittää nyt noin 44 nidettä, sisältäen tärkeitä kirjoituksia sivistyshistoriamme melkein kaikilta aloilta.
- [11] Lönnrotin kertomukset tästä matkasta ilmestyivät numeroissa 36, 37, 57, 59-61, 80, 81 ja 84 "Morgonbladet"-lehdessä vuodelta 1842, niitä jatkettiin sitten "Saima"-lehdessä numeroissa 40-42 vuodelta 1845 sekä saman lehden 7-9:ssä ja 27:ssa numerossa vuodelta 1846. Snellman, joka oli pyytänyt Lönnrotia jatkamaan näitä matkamuistelmia oli varustanut ne seuraavalla esipuheella: "Niiden kertomusten yksinkertainen ja suojean iloinen henki tekee niiden lukemisen huvittavaksi. Mutta on vielä toinenkin syy niiden julkaisemiseen. Tulevaisuus, jos nimittäin suomen kielellä ja kansalla on tulevaisuutta, on vielä halukkaammin kuin nykyaika hakeva jokaista muistoa siitä miehestä, joka aina on pidettävä Suomen kirjallisuuden perustajana, ja niistä matkoista, joilla hän on koettanut perikadosta pelastaa tämän kirjallisuuden esikoiset, suomen kirjakielen vastaisen päälähteen. Nämä muistelmätkin kootaan silloin ja julaistaan muodossa, jota Lönnrotin oma vaatimattomuus ei katsonut niiden ansaitsevan, mutta jonka soveliaisuudesta jälkimaailman kiitollisuus päättäköön". Nämä "Saimassa" julaistut "Lönnrotin matkamuistelmät" ovat päivitettyt: Kargopol 23 p. heinäk., Stantsia Polkova 3 p. elok. sekä Wyitegra 4 p. elok. 1842.
- [12] Uudella rakennuksella tarkottaa Lönnrot Nokiasta Laukkoon muutettua asuinrakennusta. Tämän antoi professori Törnégren myötyään Nokian, joka oli yksi hänen monista tiluksistaan, purkaa ja uudestaan rakentaa Laukkoon, jossa rakennus vieläkin on kartanon päärakennus.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK ELIAS LÖNNROTIN NUORUUDEN AJOILTA
LAUKON KARTANOSSA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may

do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR

BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable

donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.